

Marina Ugarković

Svjetiljke iz Grčko-helenističke
zbirke Arheološkog muzeja u
Splitu

Marina Ugarković
Institut za arheologiju
Ulica Ljudevita Gaja 32
HR, 10000 Zagreb
marina.ugarkovic@iarh.hr

UDK: 904 : 73 (497.5)
069.5 : 902/904 (497.5 Split)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 24. 1. 2014.
Prihvaćeno: 21. 4. 2014.

U ovom je radu predstavljena manja skupina keramičkih svjetiljaka koje se čuvaju u depou Grčko-helenističke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu. Riječ je o četrnaest svjetiljaka koje pripadaju tzv. starom fondu, od kojih dvanaest potječe s otoka Visa (br. 1, 3, 5-14), a dvije su pronađene u Saloni (br. 2 i 4). Tipološka analiza sugerira da je većina ovih svjetiljaka, nastalih u razdoblju od 4. (5.?) st. do 1. st. pr. Kr., proizvedena u različitim keramičkim radionicama istočnoga i središnjeg Mediterana, dok se za preostali, manji, dio može pretpostaviti lokalno, viško podrijetlo. Autorica se u ovom radu kratko osvrće i na prethodno objavljene helenističke svjetiljke iz Ise (*Issa*), Farosa (*Pharos*) i Salone, tako da je zajedno s

Oil-Lamps from the Graeco-
Hellenistic Collection of the
Archaeological Museum in Split

Marina Ugarković
Institute of Archaeology
Ulica Ljudevita Gaja 32
CROATIA, 10000 Zagreb
marina.ugarkovic@iarh.hr

UDC: 904 : 73 (497.5)
069.5 : 902/904 (497.5 Split)
Original scientific paper
Received: 24 January 2014
Accepted: 21 April 2014

This work presents a small group of ceramic oil-lamps in the depot of the Graeco-Hellenistic Collection of the Archaeological Museum in Split. This group consists of fourteen oil-lamps which are a part of the so-called old inventory, of which twelve originated on the island of Vis (no. 1, 3, 5-14), while two were found in Salona (no. 2 and 4). A typological analysis suggests that the majority of these oil-lamps, made during the period from the fourth (fifth?) to the first centuries BC, were the products of different pottery workshops of the eastern and central Mediterranean, while the remaining, smaller portion may be of local origin, from the island of Vis. The author also reviews the previously published Hellenistic oil-

primjerima koji se ovdje objavljuju ukupno poznato i obrađeno 48 svjetiljaka iz srednje Dalmacije. Uvezene svjetiljke potvrđuju, ali i nadopunjuju, dosadašnje spoznaje o cirkuliranju keramičkih predmeta tijekom spomenutog razdoblja u srednjoj Dalmaciji, dok svjetiljke viške izrade pružaju nove spoznaje o isejskoj keramičkoj proizvodnji 2. i 1. st. pr. Kr. Većina je svjetiljaka otkrivena na nekropolama Martvilo i Vlaška njiva na Visu, gdje su u grobnicama i grobovima položene uz pokojnike. Taj je običaj u Isi najbolje dokumentiran u 2. i 1. st. pr. Kr.

Cljučne riječi: Grčko-helenistička zbirka, kasno klasično i helenističko razdoblje, svjetiljke, Vis (Issa), nekropole Martvilo i Vlaška njiva, helenistički maloazijski import, lokalni (isejski) kasnohelenistički keramički rad, isejski pogrebni ritual

lamps from Issa, Pharos and Salona, so that together with the examples published here, there are now 48 known and analyzed oil-lamps from central Dalmatia. The imported oil-lamps confirm, but also supplement, previous knowledge on the circulation of pottery items during the aforementioned period in central Dalmatia, while the oil-lamps made on Vis provide new insight into Issa's pottery production in the second and first centuries BC. The most oil-lamps were discovered in the necropolises of Martvilo and Vlaška njiva, where they were laid in graves together with the deceased. This custom in Issa was best documented in the second and first centuries BC.

Key words: Graeco-Hellenistic Collection, Late Classical and Hellenistic periods, oil-lamps, Vis (Issa), necropolises of Martvilo and Vlaška njiva, Hellenistic Asia Minor import, local (Issean) Late Hellenistic ceramic products, burial rite of Issa

Uvod

Grčko-helenistička zbirka Arheološkog muzeja u Splitu utemeljena je šezdesetih godina prošlog stoljeća i najveća je tog tipa u Hrvatskoj.¹ U njezinu depou čuva se četrnaest neobjavljenih keramičkih svjetiljaka, koje dosad nisu bile predmetom stručne obrade.² Ta zbirka svjetiljaka popraćena je relativno oskudnom dokumentacijom.³ Unutar muzejskih inventarnih knjiga u najboljem je slučaju zabilježena tek godina pronalaska ili kupnje predmeta uz naznaku lokaliteta

1 Kirigin 2008, str. 5.

2 U stalnom su postavu Grčko-helenističke zbirke u Splitu izložene tri svjetiljke: dvije iz Farosa (Kirigin 2004, str. 165, T. XXXII, D; Miše 2005, str. 39, br. 28, sl. 16 a, b; Kirigin 2008, str. 58; Kirigin 2004, str. 165, T. XXXII, E; Miše 2005, str. 39, br. 29; Kirigin 2008, str. 59) i jedna iz Ise (Kirigin 2008, str. 87, 88; Čargo 2010, str. 184, 185, i ondje spomenuta bibliografija). U Arheološkoj zbirci Issa na otoku Visu izloženo je sedam svjetiljaka: jedna je pronađena 1983. godine (Kirigin 1986, str. 26, br. 94; Čargo 2007, str. 23, 11), dvije su otkrivene na nekropoli Martvilo tijekom istraživanja 1955. godine, i to u grobnici IV (Kirigin 1985, sl. 3, 106, treći red predzadnja; Kirigin 1986, str. 29, br. 134, bez fotografije), i Va (Kirigin 1986, str. 26, br. 95, bez fotografije; Čargo 2010, str. 186, sa skiciranim nacrtom); dvije su možda također iz grobnice IV/1955. (Kirigin 1986, str. 29, br. 135, bez fotografije; Kirigin 1986, str. 30, br. 158, bez fotografije); dvije su s istraživanja iz 1976. godine, u grobnici 3 (Kirigin 1986, str. 32, br. 196; Cambi, Kirigin, Marin 1981, str. 69, T. XI, 34) i 6 (Kirigin 1986, str. 28, br. 121). Jedna svjetiljka nalazi se u čuvaonici Arheološke zbirke Issa (neobjavljeno). Osim izloženih, dijelom Grčko-helenističke zbirke su i sljedeće svjetiljke s Martvila: iz grobnice Va/1955. (Čargo 2010, str. 187), iz, prema Kiriginu, grobnice XIII/1955., ili, prema Čargu, iz grobnice na zapadnoj strani Martvila, možda G XV/1955. (Kirigin 1985, str. 108, sl. 6, donji red treća slijeva; Čargo 2010, str. 249); iz nepoznate grobnice na zapadnoj strani Martvila iz 1955. (Čargo 2010, str. 205, sl. 67, br. 6, str. 214), iz grobnice 14/1979. (Kirigin 1986, str. 33, br. 217; Cambi, Kirigin, Marin 1981, str. 70, T. XIII, 20) te svjetiljke iz grobnica 9 i 19 s Martvila, koje nisu objavljene. Tijekom istraživanja istočne nekropole na lokalitetu Vlaška njiva na Visu otkriveno je osam svjetiljaka i njihovih ulomaka, od kojih je pet položeno kao prilog u tri različita groba i grobnice (65, 92 i 150), a tri su nađene u neposrednoj blizini drugih grobova (neobjavljeno, osobni uvid u materijal).

3 Svjetiljke su u Muzej dospjele u razdoblju od kraja 19. do sredine 20. st., i dio su tzv. starog fonda. U to se doba manje vodilo računa o detaljima vezanim uz njihov pronalazak, pa smo nerijetko lišeni važnih podataka, a time i kontekstualne interpretacije tih materijalnih ostataka.

Introduction

The Graeco-Hellenistic Collection of the Archaeological Museum in Split was established in the 1960s, and it is the largest of this type in Croatia.¹ Fourteen unpublished ceramic oil-lamps that have not yet undergone expert analysis are held in its depot.² This collection of oil-lamps is accompanied by rather scant documentation.³ In the best cases, the museum's

1 Kirigin 2008, p. 5.

2 Three oil-lamps are exhibited in the Graeco-Hellenistic Collection's permanent display in Split: two from Pharos (Kirigin 2004, p. 165, P. XXXII, D; Miše 2005, p. 39, no. 28, Fig. 16 a, b; Kirigin 2008, p. 58; Kirigin 2004, p. 165, P. XXXII, E; Miše 2005, p. 39, no. 29; Kirigin 2008, p. 59) and one from Issa (Kirigin 2008, pp. 87, 88; Čargo 2010, pp. 184, 185, and the bibliography mentioned therein). Seven oil-lamps are exhibited in the Issa Archaeological Collection on the island of Vis: one was found in 1983 (Kirigin 1986, p. 26, no. 94; Čargo 2007, p. 23, 11), two were discovered at the Martvilo necropolis during research in 1955, in graves IV (Kirigin 1985, Fig. 3, 106, third row from the back; Kirigin 1986, p. 29, no. 134, no photographs), and Va (Kirigin 1986, p. 26, no. 95, no photographs; Čargo 2010, 186, with sketch); two are perhaps also from grave IV/1955 (Kirigin 1986, p. 29, no. 135, no photographs; Kirigin 1986, p. 30, no. 158, no photographs); two are from research done in 1976, in grave 3 (Kirigin 1986, p. 32, no. 196; Cambi, Kirigin, Marin 1981, p. 69, P. XI, 34) and 6 (Kirigin 1986, p. 28, no. 121). One oil-lamp is held in the Issa Archaeological Collection's storage (unpublished). Besides those on exhibit, the Graeco-Hellenistic Collection also encompasses the following oil-lamps from Martvilo: from grave Va/1955 (Čargo 2010, p. 187), from, according to Kirigin, grave XIII/1955, or, according to Čargo, from the grave on the western side of Martvilo, perhaps G XV/1955 (Kirigin 1985, p. 108, Fig. 6, lower row third from left; Čargo 2010, p. 249); from an unidentified grave on the western side of Martvilo from 1955 (Čargo 2010, p. 205, Fig. 67, no. 6, p. 214), from grave 14/1979 (Kirigin 1986, p. 33, no. 217; Cambi, Kirigin, Marin 1981, p. 70, P. XIII, 20) and the oil-lamps from graves 9 and 19 from Martvilo, which have not been published. During research at the eastern necropolis at the Vlaška njiva site on Vis, eight oil-lamps and fragments thereof were found, of which five were placed as goods in three different graves and tombs (65, 92 and 150), while three were found in the immediate vicinity of other graves (unpublished, personal inspection of materials).

3 Oil-lamps made their way to the Museum in the period from the end of the nineteenth century to the mid-twentieth century, and they are part of the so-called old inventory. During this period, less care was accorded to details pertaining to their discovery, so important data

s kojeg potječu.⁴ Prema spomenutoj evidenciji, većina svjetiljaka pronađena je na Visu, pa se stoga vežu uz grčku koloniju Isu (br. 5, br. 7-8, br. 10, br. 12-14). Za četiri svjetiljke nije zabilježen lokalitet s kojeg potječu, a jedna je, br. 9, dospjela u Muzej bez ikakvih podataka. Mišljenja sam da svjetiljkama kojima je Vis jasno naznačen kao mjesto pronalaska, možemo pridodati i druge, za koje nije naznačen lokalitet, ali je barem zabilježena godina njihova pronalaska. Po toj osnovi kategoriji "svjetiljkama s Visa" pripadale bi još i svjetiljke br. 1, br. 3, br. 6 i br. 11.⁵ Prema podacima kojima raspolažemo te sačuvanosti ovih predmeta vrlo je vjerojatno da zapravo sve svjetiljke pronađene na Visu potječu s jedne od isejskih nekropola, Martvila. Na tom su lokalitetu, smještenom sa JZ strane grada Ise, izvan njezinih zidina, u udolini između dva brda, Gradine i Bandirice, od pamtivijeka mnogi tražili isejske antikvitete.⁶ Grobovi su otvarani, a težaci su prilikom obrade zemlje nailazili na različite predmete, koji su često u Muzej dospijevali i bez ikakvih podataka ili popratne dokumentacije. Tako je svjetiljku br. 10 Muzej otkupio krajem 19. st., a najvjerojatnije potječe upravo s Martvila. Štoviše, iz arhivskih podataka, kao i na osnovi nekoliko publikacija u kojima su oni objavljeni i prezentirani stručnoj javnosti, može se iščitati kako su se u prvoj polovici 20. st., uz znanje Arheološkog muzeja u Splitu, na Martvilu u nekoliko navrata odvijala manja istraživanja.⁷ Svjetiljka br. 7 pronađena je godine 1926., nedugo prije nego je, prema Petru Lisičaru, na isejskoj jugozapadnoj nekropoli, Martvilu, Mihovil Abramić obavljao istraživanja.⁸ Kako o tim istraživanjima znamo veoma malo, značajna je zabilješka autora o pronalasku nekoliko vaza tipa *Gnathia* i drugih predmeta iz različitih grobova, koji su potom dopremljeni u splitski Muzej.⁹ Četiri svjetiljke, br. 1, br. 3, br. 6 i br. 7, Muzej je otkupio godine 1930. Uzimajući u obzir spomenute događaje, mislim da i te svjetiljke također potječu s Visa, i to iz grobova na Martvilu. Kao prilog navedenom možemo

inventory logs record only the year of discovery or purchase with designation of the site at which a given lamp originated.⁴ According to these records, most of the oil-lamps were found on the island of Vis, so they are therefore associated with the Greek colony Issa (no. 5, no. 7-8, no. 10, no. 12-14). No original site was recorded for four oil-lamps, while one, no. 9, arrived in the Museum without any accompanying data. I believe that the lamps which have no designated find site but do have at least a discovery date recorded may be added to the oil-lamps for which Vis is indicated as the find site. On this basis, the "oil-lamps from Vis" category would then also include oil-lamps no. 1, no. 3, no. 6 and no. 11.⁵ According to the available data and the state of preservation of these items, it is very likely that all of the oil-lamps found on Vis originated in a single Issa necropolis, Martvilo. Since the earliest times, many have sought Issa antiquities at this site, situated on the southeast side of the ancient town of Issa, outside of its walls, in the depression between two hills, Gradina and Bandirica.⁶ The graves were opened, and farm labourers came upon various items when cultivating the soil, and these often made their way to the Museum without any data or accompanying documentation. The Museum purchased oil-lamp no. 10 in this manner at the end of the nineteenth century, and it most likely originated precisely at Martvilo. Moreover, the archival data and several publications in which they were published and presented to the scholarly public indicate that in the first half of the twentieth century, minor research campaigns were conducted at Martvilo several times with the knowledge of the Archaeological Museum in Split.⁷ Oil-lamp no. 7 was discovered in 1926, not long before, according to Petar Lisičar, Mihovil Abramić conducted research in Issa's southwest necropolis, Martvilo.⁸ Since very little is known about this research, the author's note about several *Gnathia* Ware vases and other items from different graves that were then taken to the Museum in Split is quite significant.⁹ Four

4 Arheološki muzej u Splitu započinje s upisivanjem predmeta u inventarne knjige 1884. godine (Kirigin 2008, str. 5).

5 O svjetiljci br. 9 nema zapisanih dodatnih podataka, ali je vrlo vjerojatno da i ona potječe upravo s Visa.

6 Grčko-helenistička zbirka velikim se dijelom sastoji od predmeta upravo s Martvila. O historijatu istraživanja na Martvilu vidi: Kirigin 1999, str. 422-424; Kirigin et al 2006, str. 11, 12; Čargo 2010, str. 17-31.

7 Kirigin 1999, str. 411, 412, 414, 416, 418-420, 422-424; Čargo 2010, str. 24, 25.

8 Lisičar 1950, str. 41.

9 Lisičar 1950, str. 41.

is often absent, and thus also contextual interpretation of these material remains.

4 The Archaeological Museum in Split began recording items in inventory logs in 1884 (Kirigin 2008, p. 5).

5 There are no additional recorded data on oil-lamp no. 9, but it very likely that it came precisely from Vis.

6 The Graeco-Hellenistic Collection largely consists of items from Martvilo. On the history of research at Martvilo, see: Kirigin 1999, pp. 422-424; Kirigin et al 2006, pp. 11, 12; Čargo 2010, pp. 17-31.

7 Kirigin 1999, pp. 411, 412, 414, 416, 418-420, 422-424; Čargo 2010, pp. 24, 25.

8 Lisičar 1950, p. 41.

9 Lisičar 1950, p. 41.

istaknuti pismo Gvida Lučić-Rokija iz godine 1930. u kojemu autor opisuje 4 grobnice otkrivene na Martvilu, koje se međusobno dodiruju dužim stranama.¹⁰ Poznato je da je Muzej poslije otkupio njegovu zbirku ili barem njezin dio.¹¹ O svjetiljkama pak br. 8 i br. 12-14 sačuvan je podatak da potječu s nekropole na Martvilu te da su u Muzej donesene 1955. godine. Ta je godina zabilježena kao jedna od “najnesretnijih” za isejsku jugozapadnu nekropolu. Naime, proširenjem netom sagrađenoga nogometnog igrališta (1948.) devastiran je dio nekropole, te su na vidjelo izašle brojne, do tada nepoznate, grobnice.¹² Šest grobnica djelomično je istraženo zahvaljujući Branimiru Gabričeviću i Mladenu Nikolanciju.¹³ O tim je grobnim cjelinama pisao Branko Kirigin¹⁴, a nedavno je njihova rekonstrukcija bila temom magistarske radnje Borisa Čarga.¹⁵ Iste je godine, u okviru spasilačke akcije, prikupljena i u Muzej donesena hrpa različitog materijala, koji je uključivao keramičke vaze, svjetiljke i terakote koje se nisu mogle vezati ni uz jednu grobnu cjelinu. Ipak, materijal je nesumnjivo potjecao iz helenističkih grobova s Martvila. Uzimajući sve to u obzir, najvjerojatnije je da su svjetiljke iz godine 1955. upravo na taj način došle u splitski Muzej. Od preostalih svjetiljaka s Visa primjerak br. 5 vjerojatno također pripada netom opisanoj skupini keramičkih predmeta koji su 1955. otkriveni na Martvilu.¹⁶ Preostale dvije svjetiljke podrijetlom su iz Salone (br. 2 i br. 4), a Arheološki muzej u Splitu otkupio ih je krajem 19. st.¹⁷ S obzirom na njihovu očuvanost možemo pretpostaviti da i one dolaze iz nama nepoznatih grobova. Svjetiljka br. 4 može se kronološki vezati uz kulturni sloj iz 2. st. i prve polovice 1. st. pr. Kr., koji se pojavljuje na širem području Manastirina.¹⁸

oil-lamps, no. 1, no. 3, no. 6 and no. 7, were purchased by the Museum in 1930. Taking into account these events, I believe that these oil-lamps also came from Vis, from graves at Martvilo. The letter from Gvido Lučić-Roki in 1930, in which he describes four graves discovered in Martvilo that touched one another on their longer sides¹⁰ may be taken as confirmation of the latter assertion. It is known that the Museum later purchased his collection, or a part thereof at a minimum.¹¹ The data preserved on oil-lamps no. 8 and no. 12-14 indicate that they originated in the necropolis at Martvilo and that they were brought to the Museum in 1955. This year was recorded as one of the “most unfortunate” for Issa’s southwest necropolis, because expansion of the only recently made football field (1948) devastated a part of the necropolis, and numerous – until then unknown – graves were unearthed.¹² Six graves were partially researched thanks to Branimir Gabričević and Mladen Nikolanci.¹³ Branko Kirigin wrote about these units,¹⁴ and recently their reconstruction was the topic of Boris Čargo’s masters dissertation.¹⁵ In that same year, within the framework of a salvage campaign, a veritable pile of diverse materials was gathered and sent to the Museum; it included ceramic vases, oil-lamps and terracottas which could not be linked to any single grave unit. Nonetheless, the materials undoubtedly originated in the Hellenistic graves at Martvilo. Taking all of this into account, it is most likely that the oil-lamps came to the Museum in Split in 1955 in precisely this manner. Among the remaining oil-lamps from Vis, example no. 5 probably also belonged to the above-described group of ceramic items that were discovered at Martvilo in 1955.¹⁶ The remaining two oil-lamps originated in Salona (no. 2 and no. 4), and the Archaeological Museum in Split purchased them at the end of the nineteenth century.¹⁷ Given their degree of preservation, it may be assumed that they came from unidentified graves. Oil-lamp no. 4 may be chronologically linked to the cultural layer from the second

10 Čargo 2010, str. 24.

11 Kirigin 1999, str. 419 u bilj. 34 navodi Abramićev popis zbirke G. Lučić-Rokija u kojoj su i svjetiljke.

12 Gabričević 1955, str. 559; Nikolanci 1969; Kirigin 1985, str. 92-95; Kirigin 1999, str. 423.

13 Kirigin 1985, str. 92-95.

14 Kirigin 1985.

15 Čargo 2010.

16 Na to može upućivati inv. br. koji je u nizu s ostalim svjetiljkama pronađenim tada na tom lokalitetu.

17 U inventarnim knjigama nisu zapisani detaljniji podaci o njihovu pronalasku.

18 Za ulomke svjetiljaka iz 2. i 1. st. pr. Kr. koji su tijekom arheoloških istraživanja dokumentirani na ovim lokalitetima, vidi Marin, Mardešić 2000, str. 158, 159, sl. 70, 9, 72, 2 (Manastirine); Šuta 2012, str. 15, T. 1. 2 (slučajni nalaz, Bencunuše).

10 Čargo 2010, p. 24.

11 Kirigin 1999, p. 419 in note 34 cites Abramić’s inventory of the collection of G. Lučić-Roki, which also included oil-lamps.

12 Gabričević 1955, p. 559; Nikolanci 1969; Kirigin 1985, pp. 92-95; Kirigin 1999, p. 423.

13 Kirigin 1985, pp. 92-95.

14 Kirigin 1985.

15 Čargo 2010.

16 This may be indicated by the inventar number, which was found in a series with the remaining oil-lamps at the site at the time.

17 More thorough data on their discovery were not recorded in the inventory logs.

Osvrt na tipove, tehnike izrade i provenijenciju

Svjetiljke iz grčko-helenističkog depoa mogu se prema analogijama datirati u razdoblje od 4. st. (kraja 5. st.?) pa do 1. st. pr. Kr., odnosno u kasno klasično i helenističko razdoblje. U 4. st. pr. Kr. svjetiljke su izrađivane na lončarskom kolu ili su modelirane rukom, dok se proizvodnja u kalupima primjenjivala nedugo nakon početka helenističkog doba, od 3. st. pr. Kr.¹⁹ Sva tri načina proizvodnje zastupljena su unutar naše zbirke, reflektirajući time i činjenicu da su se tijekom čitavog helenističkog doba koristile, odnosno kombinirale i nadopunjavale različite tehnike izrade ovih predmeta.

Uvezene svjetiljke

Za početak, osvrnula bih se na uvezene svjetiljke koje su proizvedene na lončarskom kolu. Najstarija je svjetiljka br. 1 (T. 1, 1), okruglog plitkog tijela, koje iz profila nalikuje čajniku; veći otvor za ulje obrubljen je karakterističnim, okomito postavljenim, rubom. Najbliža analogija je s otoka Dela (*Delos*). Riječ je o svjetiljci gotovo istog oblika i profila, ali i slične boje gline i premaza, za koju Philippe Bruneau prikladnom smatra dataciju u 6. st. pr. Kr.²⁰ Jedina se razlika zamjećuje na dnu svjetiljaka. Naime, obje imaju slično uvučenu sredinu dna, no naša svjetiljka ima još i izraženu stajaću plohu. Sljedeće dvije analogije, iz Britanskog muzeja u Londonu, pronađene su, bez pobliže dokumentirane provenijencije, u Italiji. Donald M. Bailey datira ih u drugu polovicu 5. st., odnosno prvu polovicu 4. st. pr. Kr.²¹ Slične svjetiljke mogu se naći i unutar muzejskih zbirki Arheološkog muzeja u Zagrebu i Louvrea u Parizu.²² B. Vikić-Belančić za prvu predlaže dataciju u 6. st. pr. Kr., dok je druga datirana u razdoblje od druge polovice 5. do prve polovice 4. st. pr. Kr.²³ Oblikom bliske svjetiljke nalazimo i u Italiji, u tipu svjetiljaka *a serbatoio circolare*, koje su rasprostranjene uglavnom na

century and first half of the first century BC, which appeared in the wider Manastirine area.¹⁸

On types, production techniques and provenance

The oil-lamps from the Graeco-Hellenistic depot can, based on analogies, be dated to the period from the fourth (or the end of the fifth) century to the first century BC, i.e., the Late Classical and Hellenistic era. In the fourth century BC, oil-lamps were made on pottery wheels or moulded by hand, while production in moulds began not long after the beginning of the Hellenistic era, around the third century BC.¹⁹ All three production methods are represented in this collection, thereby reflecting the fact that during the entire Hellenistic era different production techniques for these items were employed, or combined and mutually supplemented.

Imported lamps

To begin, I would like to review the imported oil-lamps which were made on pottery wheels. The oldest oil-lamp is no. 1 (P. 1, 1), which has a round body, and resembles a teapot in profile; the large pouring hole for oil is bordered by a typical, horizontally set, edge. The closest analogy is from the island of Delos. This is an oil-lamp with almost the same shape and profile, but also a similar colour of clay and glaze, for which Philippe Bruneau considered the sixth century BC suitable dating.²⁰ The sole difference is notable on the bottom of the oil-lamp. They both have an inwardly drawn middle on their bottoms, but the Croatian oil-lamp also has a prominent standing surface. The next two analogies, from the British Museum in London, were found in Italy without any more detailed documentation of the provenance. Donald M. Bailey dated them to the latter half of the fifth century and the first half of the fourth century BC.²¹ Similar oil-lamps can also be found in the collections of Archaeological

19 Bailey 1975, str. 4.

20 Svjetiljka s Dela je bez konteksta, a datirana je prema analogijama koje se pojavljuju na antičkim primjercima: Bruneau 1965, str. 20, T. 1. 3.

21 Bailey 1975, str. 329, 330, T. 128. Q 695, Q 696. Svjetiljka br. 1 veoma je slična ovoj drugoj, Q 696, za koju Bailey napominje da nije isključena i proizvodnja izvan Italije.

22 Materijal je, i ovaj put bez konteksta, prije dolaska u muzeje bio dijelom privatnih kolekcija.

23 Vikić-Belančić 1972-1973, str. 101; Lion-Cean, Hoff 1986, str. 33.

18 For oil-lamp fragments from the second and first centuries BC which were documented at these sites during archaeological research, see Marin, Mardešić 2000, pp. 158, 159, Fig. 70. 9, 72. 2 (Manastirine); Šuta 2012, p. 15, P. 1. 2 (chance find, Bencunuše).

19 Bailey 1975, p. 4.

20 The oil-lamp from Delos has no context, and it was dated according to analogies that appeared on Attic examples: Bruneau 1965, p. 20, P. 1. 3.

21 Bailey 1975, pp. 329, 330, P. 128. Q 695, Q 696. Oil-lamp no. 1 is very similar to this second one, Q 696, of which Bailey noted that production outside of Italy cannot be excluded.

nalazištima u Dauniji, Peucetiji i Lukaniji.²⁴ Većinom je riječ o nalazima koji se, krajem 5. st. pr. Kr. pojavljuju u grobovima, a s određenim se razlikama (npr. položaj ručke, veličina otvora na disku...) javljaju i tijekom cijelog 4. st. pr. Kr.²⁵ Ipak, zamjećuje se kako su ti južnoitalski primjerci, na primjer iz nekropole u Rutiglianu, imali nešto više tijelo, što se osobito zapaža u profilu.²⁶ S druge strane, okomito postavljen rub koji prati otvor za ulje, općenito se smatra tipičnim za apulsku proizvodnju.²⁷ Prema kraju 4. st. pr. Kr. svjetiljke apulskog tipa postaju izduženije, a zajedno sa crvenofiguralnom i crnopremazanom keramikom te keramikom tipa *Gnathia* često su dio grobnog inventara u grobovima južne Italije u drugoj pol. 4. st. i prvoj pol. 3. st. pr. Kr.²⁸ Bliske analogije našoj svjetiljci br. 1 u Apuliji su se proizvodile s crnim premazom ili bez premaza. Prema dostupnoj mi literaturi nisam uspjela pronaći nijedan primjer svjetiljke spomenute proizvodnje iz druge polovice 5. ili 4. st. pr. Kr. s crvenim premazom. Boja premaza ovisila je o uvjetima pečenja keramičkih vaza, a mogla je nastati namjerno ili slučajno. Crveni premaz, koji je svojstven našoj svjetiljci, veoma je dobro sačuvan i ujednačen, te je očito da nije nastao slučajno.²⁹ U apulskom je krugu uobičajena proizvodnja keramike s crnim premazom, dok keramika s crvenim premazom nije česta, premda se ipak pojavljuje, i to na domorodačkim lokalitetima.³⁰ Sličan premaz, na svjetiljkama koje i datacijom mogu odgovarati našoj svjetiljci br. 1, pojavljuje se također i u Korintu.³¹ Sporadična upotreba crvenog

Museum in Zagreb and the Louvre in Paris.²² For the first, B. Vikić-Belančić proposed dating to the sixth century BC, while the second was dated to the period from the first half of the fifth century to the first half of the fourth century BC.²³ A shape similar to this oil-lamp can be found in Italy, in the *a serbatoio circolare* type lamps, which were generally widespread at find sites in Daunia, Peucetia and Lucania.²⁴ These are mostly finds which appeared in graves at the end of the fifth century BC, but in different varieties (e.g., the position of the handle, the size of the opening on the discus...) also appeared throughout the fourth century BC.²⁵ Even so, it is noticeable that these southern Italic examples, such as those from the necropolis in Rutigliano, had a somewhat higher body, which is particularly notable in profile.²⁶ On the other side, the vertically set edge that follows the pouring hole is generally considered typical of Apulian production.²⁷ Toward the end of the fourth century BC, Apulian-type oil-lamps became more oblong, and together with Red-figure and Black-gloss pottery and *Gnathia* Ware, they were often components of the goods in graves in southern Italy in the latter half of the fourth and first half of the third century BC.²⁸ Close analogies to oil-lamp no. 1 in Apulia were made with black glaze or plain. According to the relevant literature available to me, I have not managed to find a single example of an oil-lamp of the aforementioned production in the latter half of the fifth or the fourth century BC with red glaze. The colour of the glaze depended on the firing conditions of the ceramic vase, and it may have emerged by chance or by design. The red glaze that is very characteristic of this oil-lamp is very well preserved and uniform, and it obviously did not appear coincidentally.²⁹ Pottery with black glaze was customary in Apulian production in this period, while pottery with red glaze was not frequent, although it did appear

24 Masiello 1992, str. 60, 61. O rasprostranjenosti tih svjetiljaka vidi Masiello 1992, blj. br. 20, 21, 22; Masiello 2007, str. 557.

25 Masiello 1992, str. 61.

26 Za slične svjetiljke iz nekropole *Di contrada Purgatorio*, Rutigliano, vidi Masiello 2007.

27 Bailey 1975, str. 330.

28 Za distribuciju ovih svjetiljaka vidi Masiello 1992, str. 66-69; Masiello 1994, str. 339; Masiello 2007, str. 558.

29 Crveno-narančasti premaz imala je i svjetiljka iz Dela, koja je i oblikom najbliža analogija našem primjerku.

30 Za crvenopremazne keramičke predmete iz grobnih cjelina s kraj 5. st. i iz 4. st. pr. Kr. vidi nalaze s nekropole Rocavecchia (Giannotta 1995, str. 44, br. 5; Giannotta 1996, str. 44, br. 11, 12) i Rutigliano (Palmentola 200, str. 525, 526).

31 Crveni premaz pojavljuje se krajem 4. st. pr. Kr. na svjetiljkama tipa *Broneer IV* iz Korinta: Broneer 1930, str. 41, bilj. 1. S ovim se tipom svjetiljaka, koji je u atičkoj produkciji poznat kao tip *Howland 21b*, mogu povući neke analogije prema našoj svjetiljci br. 1 (Howland 1958, str. 46, 47). Datiran je pretežno u kraj 5. st. i rano

22 The material was, again without context, part of private collections prior to arriving in the museum.

23 Vikić-Belančić 1972-1973, p. 101; Lion-Cean, Hoff 1986, p. 33.

24 Masiello 1992, pp. 60, 61. On the distribution of these oil-lamps see Masiello 1992, note no. 20, 21, 22; Masiello 2007, p. 557.

25 Masiello 1992, p. 61.

26 For similar oil-lamps from the necropolis of *Di contrada Purgatorio*, Rutigliano, see Masiello 2007.

27 Bailey 1975, p. 330.

28 For the distribution of these oil-lamps see Masiello 1992, pp. 66-69; Masiello 1994, p. 339; Masiello 2007, p. 558.

29 An oil-lamp from Delos also had red-orange glaze, which in terms of shape is the closest analogy to this example.

premaza može se zamijetiti na pojedinim keramičkim oblicima atičkih radionica zadnje trećine 6. st. te u 5. st. pr. Kr.³² Tipološki gledano, svjetiljke s nižim tijelom, kraćim nosom i većim otvorom za ulje smatraju se starijim primjercima.³³ S vremenom se tijelo produbljuje, nos produžava i otvor za ulje postupno smanjuje.³⁴ Sukladno značajkama svjetiljke br. 1, analogijama s nalazištima u južnoj Italiji, ali i tipološkom razvoju svjetiljaka, smatram prikladnim datirati ovu svjetiljku u razdoblje od kraja 5. do u 4. st. pr. Kr. Mislim da s obzirom na uvjete u kojima je pronađen ovaj predmet i na stanje istraženosti ovog tipa svjetiljaka, trenutno nije moguće odrediti poblizu dataciju.³⁵

Traženje analogija za svjetiljku br. 2 (T. 1, 2), također izrađenu na lončarskom kolu, dodatno je otežano okolnošću što nije sačuvana cijela dužina nosa, odnosno njegov završetak. Određene analogije nalazimo u svjetiljkama iz Atene i Korinta. U Ateni su se svjetiljke dubljeg tijela, s ravnim diskom i izraženim, izduženim, nosom sa zaobljenim završetkom, proizvodile u drugoj polovici 4. st. i prvoj trećini 3. st. pr. Kr.³⁶ Ti su primjerci izrađeni od tipične atičke crvenkaste gline s tankim crnim premazom koji je bio lošije kvalitete. Sličan je oblik, u oker-žučkastoj glini, rađen u Korintu.³⁷ Tipološki najrodniji

---

4. st. pr. Kr., iako se određene varijacije pojavljuju i tijekom cijeloga 4. st. pr. Kr., a javlja se i u grčkoj Makedoniji: Drogou 2012, str. 93, T. 1.

32 Sparkes, Talcott 1970, str. 18, 19. Repertoar oblika, prema dostupnoj mi literaturi, ne uključuje i svjetiljke. Što se tiče tehnologije kojom se proizvodio ovaj premaz, zabilježeno je da je konačni premaz crvene boje nastao u posljednjoj, reoksidacijskoj, fazi ako je sloj premaza nanesen na posudu bio tanak (Richter 1951, str. 144). Crveni se premaz u atičkim radionicama javlja i kasnije, a njegova češća upotreba zamjećuje se nakon 150. g. pr. Kr. (Rotroff 1997, str. 11).

33 Hayes 1980, str. 6.

34 Hayes 1980, str. 6.

35 Uzmemo li u obzir arheološko-povijesni kontekst nekropole Martvilo, s kojega ova svjetiljka najvjerojatnije potječe, prikladnijom bi se mogla smatrati datacija u drugu polovicu 4. st. pr. Kr. Ipak, budući da je ova svjetiljka bez konteksta te da su pojedini keramički predmeti tipološki datirani u 6. i 5. st. pr. Kr. također bez konteksta, već prethodno dokumentirani na Visu, preostaje nam jedino osloniti se na bliske analogije i njihove predložene datacije. Otvor na disku ove svjetiljke već se pomalo smanjio, stoga smatram da možemo isključiti drugu polovicu 5. st. pr. Kr.; njezina najranija datacija mogla bi eventualno biti kraj 5. st. pr. Kr., ali i čitavo 4. st. pr. Kr.

36 Howland 1958, str. 61; Rotroff 1997, str. 494.

37 Broneer 1930, str. 140, T. III. 112.

in indigenous sites.³⁰ A similar glaze on oil-lamps that even by their dating may correspond to oil-lamp no. 1 appeared also in Corinth.³¹ The sporadic use of red glaze may be noted on individual pottery forms of the Attic workshops in the final third of the sixth and in the fifth century BC.³² From the typological point of view, oil-lamps with a low body, a shorter nozzle and a larger pouring hole are deemed older examples.³³ With time, the body deepened, the nozzle was extended, and the pouring hole became smaller.³⁴ Given the features of oil-lamp no. 1, the analogies from sites in southern Italy, and also the typological development of oil-lamps, I believe it appropriate to date this oil-lamp to the period from the end of the fifth to the fourth century BC. I believe that given the conditions in which this item was found and the level of research into this type of oil-lamp preclude any possibility of establishing more precise dating.³⁵

---

30 For Red-glaze ware from the grave units from the end of the fifth and fourth centuries BC, see the finds from the necropolises of Rocavecchia (Giannotta 1995, p. 44, no. 5; Giannotta 1996, p. 44, no. 11, 12) and Rutigliano (Palmentola 200, pp. 525, 526).

31 Red glaze appeared at the end of the fourth century BC on *Broneer type IV* oil-lamps from Corinth: Broneer 1930, p. 41, note 1. Some analogies to oil-lamp no. 1 herein can be drawn with this oil-lamp type, which in Attic production is known as *Howland type 21b* (Howland 1958, pp. 46, 47). It has been largely dated to the end of the fifth century and the early fourth century BC, even though some variations appeared throughout the fourth century BC, and it also appeared in Greek Macedonia: Drogou 2012, p. 93, P. 1.

32 Sparkes, Talcott 1970, pp. 18, 19. The repertoire of shapes, according to the literature available to me, does not include oil-lamps as well. As to the technology used to produce this glaze, it has been observed that the final red glaze emerged in the final, reoxidation phase if the glaze layer applied to the vessel was thin (Richter 1951, p. 144). The red glaze in Attic workshops appeared later as well, and its more frequent use was noted after 150 BC (Rotroff 1997, p. 11).

33 Hayes 1980, p. 6.

34 Hayes 1980, p. 6.

35 Taking into account the archaeological-historical context of the Martvilo necropolis, whence this oil-lamp most likely originated, dating to the latter half of the fourth century BC may be deemed more appropriate. Nonetheless, since this oil-lamp has no context and individual ceramic items already previously documented on Visu were typologically dated to the sixth and fifth centuries BC also without context, all that is left to depend upon are close analogies and their proposed dating. The pouring hole in the discus had already slightly diminished in size, so I believe that the latter half of the fifth century BC may be excluded; its earlier

primjerak, porijeklom iz Atene, pripada prijelaznom obliku prema tipu *Howland 23 D*.³⁸ Ipak, naš primjerak ima i okomito postavljenu ručku nasuprot nosu, a svjetiljke iz Atene i Korinta rađene su isključivo bez ručki. Slična svjetiljka dokumentirana je i unutar groba 6, koji se datira u kraj 4. st. pr. Kr., s nekropole iz Vaste-Fondo Aia.³⁹ Svjetiljka pripada širem tipu svjetiljaka *a serbatoio globulare*, koje se u običnoj inačici i inačici s crnim premazom pojavljuju na nalazištima u južnoj Italiji druge polovice 4. st., tijekom cijelog 3., ali i prve trećine 2. st. pr. Kr.⁴⁰ Analogije se mogu donekle povući i sa svjetilkama bez premaza koje se krajem 2. st. i početkom 1. st. pr. Kr. pojavljuju na nekim nalazištima u Epiru.⁴¹ Smatram da bi se svjetiljka br. 2, sukladno prethodno opisanom materijalu, mogla datirati u razdoblje druge polovice 4. st. pr. Kr., ali i u cijelo 3. st., i prvu trećinu 2. st. pr. Kr.

Po obliku srodne, svjetiljke br. 3 (T. 1, 3) i 4 (T. 1, 4) pripadaju tipu helenističkih svjetiljaka s karakterističnim izduženim nosom koji završava u obliku širokog luka. Sličnost u oblikovanju nosa zamjećuje se na helenističkim svjetilkama koje su se proizvodile u Knidu (*Knidos*), u Maloj Aziji.⁴² I ovaj se tip svjetiljaka, kao i knidske, barem djelomično, izrađivao na lončarskom kolu.⁴³ Tragovi kola nisu uvijek sačuvani jer je dno dodatno ručno oblikovano.⁴⁴ Svjetiljke opisanog oblika počele su se proizvoditi u drugoj polovici 3. st. pr. Kr., a u 2. st. pr. Kr. nalazimo ih i na mnogim lokalitetima istočnog i središnjeg Mediterana.⁴⁵ Proizvode se dvije inačice, sa zaobljenim (br. 3) i bikoničnim (br. 4) tijelom, koje se mogu smatrati različitim podtipovima. Osim u profilu, razlike između dvaju primjeraka zamjećuju se i u oblikovanju diska, nosa, dna te u boji gline i premaza. Na svjetiljci

Seeking an analogy to oil-lamp no. 2 (P. 1, 2), also made on a pottery wheel, is rendered additionally difficult by the fact that the entire length of the nozzle has not been preserved. Certain analogies can be seen in oil-lamps from Athens and Corinth. The oil-lamps from Athens have deeper bodies, with a straight discus and prominent, oblong nozzles with rounded ends, produced in the latter half of the fourth century and the first third of the third century BC.³⁶ These examples were made of typical Attic reddish clay with a thin black glaze of poorer quality. A similar shape was made of ochre-yellowish clay in Corinth.³⁷ The typologically most similar example, originally from Athens, belongs to a transitional shape according to *Howland type 23 D*.³⁸ Nonetheless, this example also has a vertically set handle opposite to the nozzle, while the oil-lamps from Athens and Corinth were exclusively made without handles. A similar oil-lamp was also documented in grave 6 from the necropolis in Vaste-Fondo Aia, which has been dated to the end of the fourth century BC.³⁹ The oil-lamp belongs to the broader *a serbatoio globulare* oil-lamp type, which in its ordinary variant and the Black-gloss variant appeared at sites in southern Italy, dated to the latter half of the fourth century and during the entire third century BC.⁴⁰ Analogies can to some extent also be drawn with the oil-lamps without glaze which at the end of the second and beginning of the first centuries BC appeared in some sites in Epirus.⁴¹ I believe that oil-lamp no. 2, in line with the above-described material, may be dated to the period from the latter half of the fourth century BC, but also to the entire third and first third of the second century BC.

Similar in form, oil-lamps no. 3 (P. 1, 3) and 4 (P. 1, 4) belong to a Hellenistic oil-lamp type with a typically oblong nozzle that ends in a wide arch shape. Similarity in the formation of the nozzle can be seen on the Hellenistic lamps that were produced in Knidos, in Asia Minor.⁴² This oil-lamp type, like those from

38 Svjetiljka je datirana u razdoblje od sredine do treće četvrtine 4. st. pr. Kr.: Howland 1958, str. 61, T. 8. 37, 236.

39 Masiello 1992, str. 78; Delli Ponti 1996, str. 125, 126.

40 Masiello 1992, str. 62, 63; Cocchiario 1990, str. 105.

41 Za Phoinike vidi Gamberini 2005, str. 138, i ondje spomenute analogije.

42 Ovaj je tip klasificiran kao *Howland 40 A*, i *Broneer XIII*. Vidi: Broneer 1930, str. 53, 54; Howland 1958, str. 126, 127, T. 45. 521-523; Bruneau 1965, str. 33-37; Bailey 1975, str. 124-160; Rotroff 1997, str. 505.

43 Bailey iznosi mišljenje da bi se primjerci ovog tipa svjetiljaka koji su proizvedeni na lončarskom kolu mogli datirati od sredine 3. st. do sredine 2. st. pr. Kr., a oni iz kalupa od druge četvrtine 2. st. do u 1. st. pr. Kr. Bailey 1975, str. 199, 200. Svjetiljka br. 4 možda je proizvedena i u kalupu.

44 Bailey 1975, str. 3.

45 Vidi analogije u katalogu, svjetiljke br. 3 i br. 4.

dating may possibly be the end of the fifth century BC, but also the entire fourth century BC.

36 Howland 1958, p. 61; Rotroff 1997, p. 494.

37 Broneer 1930, p. 140, P. III. 112.

38 The oil-lamp has been dated to the period from the mid- to third quarter of the fourth century BC: Howland 1958, p. 61, P. 8. 37, 236.

39 Masiello 1992, p. 78; Delli Ponti 1996, pp. 125, 126.

40 Masiello 1992, pp. 62, 63.

41 For Phoenice, see Gamberini 2005, p. 138, and the analogies cited therein.

42 This type has been classified as *Howland type 40 A*, and *Broneer XIII*. See: Broneer 1930, pp. 53, 54; Howland 1958, pp. 126, 127, P. 45. 521-523; Bruneau 1965,

br. 3, koja je nešto starija, na dijelu ramena ističe se prsten koji okružuje veoma udubljeni manji disk, nos je kraći, a dno neznatno udubljeno. Svjetiljka br. 3, osim specifično urezanog ukrasa na nosu, koji oblikom podsjeća na brojku 8, na dnu ima urezana slova *N* i *I*, na čijim su krajevima utisnuti kružići. Većina bliskih analogija s urezanim slovima, koje uključuju primjerke iz Britanskog muzeja⁴⁶ te muzejâ u Frankfurtu⁴⁷ i Bologni,⁴⁸ potječe s italskog područja, što sugerira italsku proizvodnju. Nasuprot tome, svjetiljka br. 4, s nešto izduženijim nosom, pripada repertoaru sive keramike. Analogije ovim svjetiljkama mogu se pronaći u primjercima tipa *dell' Esquilino*, koji je dokumentiran na raznim nalazištima južne i središnje Italije već s kraja 3. st., ali uglavnom iz 2. st. i prve polovice 1. st. pr. Kr.⁴⁹ Svjetiljke *tipo dell' Esquilino* izrađuju se također s različitim profilima, zaobljenim i bikoničnim. Proizvodnja sličnih svjetiljaka dokumentirana je u Tarantu, na kraju njegove D-faze i na početku E-faze, odnosno na kraju 3. st. i u 2. st. pr. Kr.⁵⁰ U različitim italskim radionicama ovaj se tip svjetiljaka proizvodio od sive gline sa sivim premazom,⁵¹ od svjetlije gline s crnim premazom⁵² te u HRF⁵³ (*hard fired red*) varijanti. Od domaćih analogija slična je svjetiljka pronađena u Visu, unutar istočnog bedema Ise, tijekom nedavnih istraživanja stambene arhitekture.⁵⁴ Svjetiljka je pronađena u kasnohelenističkom sloju koji je dokumentiran iznad žive stijene, a tipološki je datirana u 3.-2. st. pr. Kr.⁵⁵ Izravne analogije mogu se pronaći i u svjetiljci iz starijih istraživanja u Saloni.⁵⁶

Knidos, was only partially made on a pottery wheel.⁴³ Traces of the wheel were not always preserved because they were often additionally worked by hand.⁴⁴ Oil-lamps with this shape began to be produced in the latter half of the third century BC, while in the second century BC they could be found at many eastern and central Mediterranean sites.⁴⁵ Two variants were produced, with a rounded (no. 3) and biconical (no. 4) body, which may be deemed different sub-types. Besides the profile, the differences between the two examples can also be observed in the formation of the discus, nozzle, base and the colour of the clay and glaze. A ring encircling a very recessed small discus is prominent on parts of the shoulder of oil-lamp no. 3, which is somewhat older, and the nozzle is shorter, while the base is negligibly recessed. Besides the engraved ornament on its nozzle, which recalls number 8, oil-lamp no. 3 has the letters *N* and *I* engraved on its bottom, with small circlets impressed at their ends. Most of the close analogies to the engraved letters, including the examples from the British Museum⁴⁶ and the museums in Frankfurt⁴⁷ and Bologna,⁴⁸ originated in Italian territory, which suggests Italic production. By contrast, oil-lamp no. 4, with a somewhat more extended nozzle, belongs to the Grey Gloss Ware repertoire. Analogies to these oil-lamps can be found in examples of *dell'Esquilino* type, which has been documented at various sites in southern and central Italy already since the end of the third century, but mainly from the second century and first half of the

46 Podrijetlo jedne od svjetiljaka, na čijem je dnu urezano slovo *N* s otisnutim kružićima, je Fayum u Egiptu (Walters 1914, str. 45, br. 320). Za oznaku slova *N* s kružićima na dnu svjetiljke bez provenijencije vidi također Walters 1914, str. 44, br. 316. Ostali primjeri su s nalazišta iz Italije (za *N* s kružićima vidi Bailey 1975, Q 714, Q 715, za *M* s kružićima vidi Bailey 1975, Q 713, za *E* s kružićima vidi Bailey 1975, Q 717).

47 Marczoh, Schäfer 1990, str. 23, 13.

48 Gualandi Genito 1977, str. 70-72, T. 21. 113.

49 Masiello 1992, str. 70, i ondje popisana bibliografija. Naziv *Esquilino* potječe od imena jednog od sedam rimskih brežuljaka, gdje je ovaj tip svjetiljaka prvi put dokumentiran.

50 Masiello 1994, str. 347, sl. 293.

51 Yntema 2005, str. 92, form 61.

52 Masiello 1992, str. 71.

53 Yntema 1990, T. 83, form 12.

54 Čargo 2008, str. 450.

55 Čargo 2008, str. 450.

56 Svjetiljka je pronađena istočno od kurije, u sloju koji se datira od kasnoga helenističkog do augustovskog doba.

pp. 33-37; Bailey 1975, pp. 124-160; Rotroff 1997, p. 505.

43 Bailey proffered the view that examples of this oil-lamp type which were made on pottery wheels could be dated from the mid-third to mid-second century BC, while those from moulds from the second quarter of the second and into the first century BC. Bailey 1975, pp. 199, 200. Oil-lamp no. 4 may have been made in a mould.

44 Bailey 1975, p. 3.

45 See analogies in the catalogue, oil-lamps no. 3 and no. 4.

46 The origin of one of the oil-lamps with the engraved letter *N* and impressed circlets on the bottom is Fayum in Egypt (Walters 1914, p. 45, no. 320). For the designation of the letter *N* with circlets on the bottom of an oil-lamp without provenance, see also Walters 1914, p. 44, no. 316. Other examples are from sites in Italy (for the *N* with circlets, see Bailey 1975, Q 714, Q 715, for an *M* with circlets, see Bailey 1975, Q 713, for an *E* with circlets, see Bailey 1975, Q 717).

47 Marczoh, Schäfer 1990, pp. 23, 13.

48 Gualandi Genito 1977, pp. 70-72, P. 21. 113.

Sljedeća skupina ove zbirke odnosi se na uvezene svjetiljke koje su proizvedene u dvodijelnim kalupima. Upotreba kalupa u proizvodnji keramičkih proizvoda nije novost, no u izradi svjetiljaka dvodijelni se kalupi počinju koristiti početkom 3. st. pr. Kr.⁵⁷ Taj je način proizvodnje otvorio mogućnost masovne produkcije svjetiljaka, ekonomski je isplativiji, a najčešće je i sam proizvod bio stabilniji. Unatoč navedenim prednostima, tijekom cijelog helenističkog razdoblja, kako je spomenuto u uvodu, svjetiljke se usporedno proizvode na sva tri načina: ručnim modeliranjem, izradom na lončarskom kolu i izradom u dvodijelnim kalupima.⁵⁸ Već od samog početka proizvodnje svjetiljaka osmišljavale su se mjere i pronalazila rješenja kako bi se iskoristila svaka kap ulja unutar recipijenta. Ta je tendencija nastavljena i u helenističkom razdoblju, i nakon primjene kalupa. Istor je svrsi služila i otprije poznata praksa premazivanja svjetiljaka. Osim što je imao dekorativnu funkciju, premaz je sprječavao curenja ulja izvan svjetiljke zbog poroznosti gline. Tijekom 3. st. pr. Kr. počinje se smanjivati središnji otvor, a mali otvor za ulje postaje tipičan za razdoblje 2. i 1. st. pr. Kr.⁵⁹ Još je jedan element osmišljen na svjetiljkama u atičkim radionicama u zadnjoj četvrtini 3. st. i početkom 2. st. pr. Kr.⁶⁰ Riječ je o tzv. ovratniku, visokom rubu koji je okruživao cijelo tijelo i nos svjetiljke, sa svrhom prikupljanja prolivenog ulja i njegova vraćanja u recipijent. Otpribliže u isto vrijeme razvija se i kanal, a kako nije bio povezan s otvorom na disku, pojavljuju se i bočni otvori, također radi štednje ulja.⁶¹ Ovratnici se pojavljuju do kraja helenističkog doba na svjetiljkama različitog tipa, proizvedenim na kolu i u kalupima.⁶² Takav ovratnik može se zamijetiti

first century BC.⁴⁹ Oil-lamps of *dell'Esquilino* type were also made with varying profiles, rounded and biconical. Production of similar oil-lamps has been documented in Taranto, at the end of its D-phase and the beginning of the E-phase, i.e., from the end of the third and into the second century BC.⁵⁰ In different Italic workshops, this oil-lamp type was made in variants featuring grey clay with grey glaze,⁵¹ lighter clay with black glaze⁵² and *hard-fired red* (HFR) variant.⁵³ Among the local analogies, a similar oil-lamp was found in Vis, inside Issa's eastern defensive wall during recent research into residential architecture.⁵⁴ The oil-lamp was found in the late Hellenistic layer, which was documented above bedrock, and it has been typologically dated to the third-second centuries BC.⁵⁵ More direct analogies can also be found in an oil-lamp from older research in Salona.⁵⁶

The next group in this collection consists of oil-lamps that were made in two-part moulds. The use of moulds in pottery production was not a novelty, but two-part moulds began to be used in oil-lamp production at the beginning of the third century BC.⁵⁷ This method opened the way for the mass production of oil-lamps, as it was more cost effective and most often the actual products were sturdier. Despite these advantages, throughout the Hellenistic era – as noted in the introduction – oil-lamps were simultaneously produced using all three techniques: hand modelling, crafting on a pottery wheel, and production in two-part moulds.⁵⁸ Already at the very beginning of oil-lamp production, dimensions were planned and solutions were found to ensure use of every last drop of oil in the recipients. This tendency continued even in the Hellenistic era, even after the introduction of moulds. The practice of coating oil-lamps, known from before, served the same purpose. Besides having

Clairmont 1975, str. 214, T. 48. 1.

57 Broneer 1930, str. 7; Howland 1958, str. 130; Bailey 1975, str. 4.

58 Svjetiljke proizvedene na lončarskom kolu dokumentirane su i do 1. st. Howland 1958, str. 101.

59 Broneer 1930, str. 13; Howland 1958, str. 101.

60 Ovratnik se prvi put javlja na tipu 33 A, koji se datira od 220. do 150. pr. Kr. Howland 1958, str. 101; Rotroff 1997, str. 501.

61 Broneer 1930, str. 14, 15; Howland 1958, str. 133.

62 Broneer 1930, str. 13, T. VI, 307. Za svjetiljke s ovratnikom u Korintu vidi: Palmer 1964, T. 100, D, 41b; Broneer 1930, str. 63, sl. 27; u Ateni se ovratnik pojavljuje kod tipova 33A, 39, 43A, 44C, 48A, 50B, 52A, 52 B, 52E, 52H, 54A, 55B, 55C, 56B; za Phoinike vidi Gamberini 2005, str. 138, T. 8. 55, 17, str. 140. Najraskošniji primjerci s ovratnikom proizvodili su se u Ateni u razdoblju od kraja 2. st. do zadnje trećine 1. st. pr. Kr., uz bogati reljefni ukras; nose potpis *Aristion*, vidi Bailey 1975, str. 63, Q 104; Bruneau 1965, str. 43-49.

49 Masiello 1992, p. 70, and the bibliography listed therein. The term *Esquilino* originated from the name of one of the seven Roman hills, where this oil-lamp type was first documented.

50 Masiello 1994, p. 347, Fig. 293.

51 Yntema 2005, p. 92, form 61.

52 Masiello 1992, p. 71.

53 Yntema 1990, P. 83, form 12.

54 Čargo 2008, p. 450.

55 Čargo 2008, p. 450.

56 The oil-lamp was found east of the curia, in a layer dated from the late Hellenistic to the Augustan era. Clairmont 1975, p. 214, P. 48. 1.

57 Broneer 1930, p. 7; Howland 1958, p. 130; Bailey 1975, p. 4.

58 Oil-lamps made on pottery wheels have been documented into the first century AD. Howland 1958, p. 101.

na svjetiljci br. 5 (T. 1, 5) iz naše zbirke, čije analogije nalazim u atičkim radionicama druge polovice 3. st. i 2 st. pr. Kr.⁶³ Fina narančasta glina, s dosta tinjca, upućuje pak i na mogućnost istočnoegejskog podrijetla. Zamjećuju se i bočni otvori, simetrično postavljeni uz kanal, na prijelazu prema nosu. Ovratnik se pojavljuje i na svjetiljci lokalne proizvodnje br. 13, o čemu će još biti riječi.

Tri svjetiljke koje su izrađene u dvodijelnom kalupu, i to br. 6 (T. 1, 6), br. 7 (T. 1, 7) i br. 8 (T. 2, 8), imaju bočne istake. Već u drugoj polovici 4. st. pr. Kr. na nekim svjetiljkama proizvedenim na lončarskom kolu ručke zamjenjuju perforirani "držači" koji imaju oblik blage izbočine, istake, na lijevoj strani tijela.⁶⁴ Držači su omogućavali da svjetiljka visi o koncu pod točno određenim kutom,⁶⁵ kako za vrijeme nekorištenja svjetiljke ulje koje je ostalo u recipijentu ne bi isteklo. Te su izbočine ujedno preuzele i funkciju ručke. Upotreba istaka, bilo da je riječ o jednoj ili dvije, pojavljuje se u većini radionica tijekom cijeloga helenističkog razdoblja i na svjetiljkama rađenim u kalupu. Istake ubrzo gube svoju funkciju te postaju čisto dekorativni element. Pojavljuju se u različitim oblicima na svjetiljkama s ručkama i bez njih te su uglavnom neperforirane.⁶⁶ Na svjetiljci br. 6 (T. 1, 6) na lijevoj se bočnoj strani tijela zamjećuje jedna istaka. Završetak nosa, nažalost, nije sačuvan, ali je vidljivo da je nos bio izdužen i zaravnjene površine, dok je disk okružen prstenima. Suprotno svim ostalim primjercima iz ove zbirke, svjetiljka br. 6 nije imala ručku.⁶⁷ Najslabiju analogiju po obliku, s prstenima koji okružuju disk, pronašla sam na jednom primjeru iz Britanskog muzeja.⁶⁸ No ta je svjetiljka, za razliku od naše, bogato dekorirana reljefnim ukrasima. Štoviše, po obliku slične, također reljefno ukrašene svjetiljke, s jednom istakom na lijevoj ili desnoj strani tijela, nalazimo na proizvodima egipatskih radionica

a decorative function, the coating also prevented the seepage of oil from the lamp due to the porosity of the clay. During the third century BC, the size of the main pouring hole began to diminish, and the small pouring hole became typical in the second and first centuries BC.⁵⁹ Yet another element was conceived on oil-lamps in the Attic workshops in the final quarter of the third century BC.⁶⁰ This is the so-called collar, a high edge which encircled the entire body and nozzle of the lamp, intended to collect spilt oil and return it to the recipient. At roughly the same time, the canal was also developed, and since it was not connected to the opening on the discus, lateral openings also appeared, also intended to conserve oil.⁶¹ Collars appeared until the end of the Hellenistic era on oil-lamps of various types, made on both wheels and in moulds.⁶² Such a collar may be observed on oil-lamp no. 5 (P. 1, 5) from this collection, and I have found analogies in the Attic workshops of the latter half of the third and second century BC.⁶³ The fine orange clay with a considerable quantity of mica, however, indicates the possibility of eastern Aegean origin. Also notable are lateral openings symmetrically set next to the canal at the transition to the nozzle. The collar also appears on a locally-produced oil-lamp, no. 13, of which more will be said below.

Three oil-lamps were made in a two-piece mould, while no. 6 (P. 1, 6), no. 7 (P. 1, 7) and no. 8 (P. 2, 8) have lugs on the sides. Already in the latter half of the fourth century BC, some lamps made on pottery wheels had the handles replaced with perforated "grips" shaped like gentle extrusions, knobs, on the left side of the body.⁶⁴ The grips allowed the lamps

63 Howland 1958, str. 134, T. 46. 542.

64 Prve svjetiljke koje su imale jednu bočnu istaku tipološki su klasificirane kao *Howland 25 B / Broneer VII*: Howland 1958, str. 72-74.

65 Lijep je primjer crnopremazana svjetiljka iz Farosa, s perforiranim bočnim istakama, datirana u 4./3. st. pr. Kr. (ulica Vagonj, Jeličić-Radonić 1995, str. 81).

66 Za prikaz raznovrsnih primjera bočnih istaka vidi tipologiju helenističkih egipatskih svjetiljaka kod Mlynarczyk 1997, str. 128.

67 Osim svjetiljke br. 6 na Visu je izložena još jedna svjetiljka bez ručke, iz grobnice IV s Martvila (Kirigin 1985, sl. 3. 106, treći red, predzadnja; Kirigin 1986, str. 29, br. 134, bez fotografije).

68 Walters 1914, str. 44, br. 316.

59 Broneer 1930, p. 13; Howland 1958, p. 101.

60 The collar first appeared on type 33 A, which has been dated from 220 to 150 BC. Howland 1958, p. 101; Rotroff 1997, p. 501.

61 Broneer 1930, pp. 14, 15; Howland 1958, p. 133.

62 Broneer 1930, p. 13, P. VI, 307. For oil-lamps with collars in Corinth, see: Palmer 1964, P. 100, D, 41b; Broneer 1930, p. 63, fig. 27; in the Athens the collar appeared on types 33A, 39, 43A, 44C, 48A, 50B, 52A, 52 B, 52E, 52H, 54A, 55B, 55C, 56B; for Phoenice see Gamberini 2005, p. 138, P. 8. 55, 17, p. 140. The most luxurious examples with collars were produced in Athens in the period from the end of the second century to 86 BC, with rich relief ornamentation; they bear the signature *Aristion*, see Bailey 1975, p. 63, Q 104; Bruneau 1965, pp. 43-49.

63 Howland 1958, p. 134, P. 46. 542.

64 The first oil-lamps which had a single lateral lug have been typologically classified as *Howland 25 B/Broneer VII*: Howland 1958, pp. 72-74.

s kraja 3. st. i na poč. 2. st. pr. Kr.⁶⁹ Siva glina, s karakteristično glačanim tamnosivim premazom, koja bi mogla odgovarati našem primjerku, zamijećena je na svjetiljkama koje su se proizvodile u regiji Bubastis, u istočnoj delti Nila.⁷⁰ Mišljenja sam da bi svjetiljku br. 6, prema njezinu obliku i s obzirom na to da nije ukrašena, trebalo datirati, najvjerojatnije, u drugu polovicu 3. st. pr. Kr. Na dnu svjetiljke urezano je grčko slovo Σ (sigma), a jedinu analogiju s istim urezanim slovom pronašla sam na svjetiljci iz Atene.⁷¹ Na helenističkim svjetiljkama iz Egipta rijetko je sačuvana oznaka na dnu svjetiljke, ali kad se pojavljuje, riječ je upravo o slovu koje je urezano prije pečenja.⁷²

Zanimljiva je reljefno dekorirana svjetiljka br. 7 (T. 1, 7), za koju analogije nalazimo također u egipatskim proizvodima.⁷³ Svjetiljke ovog tipa karakterizira niže tijelo bikoničnog profila, sa dvije simetrične istake, izduženim nosom koji završava širokim lukom, te u ovom slučaju vertikalnom prstenastom ručkom. Kao obavezan element pojavljuje se raskošna reljefna dekoracija, koja je karakteristično raspoređena na četiri zone: na prstenu koji okružuje disk, na ramenu, na ravnoj površini izduženog nosa te na istakama.⁷⁴ Tipično za dekoraciju ovih oblika, na nosu se pojavljuju dvije izdužene volute koje uokviruju ravnu površinu, a na njoj se također, gotovo uvijek, nalazi dekoracija. Volute se mogu zamijetiti na našem primjerku, ali se, nažalost, motiv između njih, zbog lošije sačuvanosti površine, ne može identificirati. Premda su poznati primjeri s dubokim brazdama na ramenu, kao na našoj svjetiljci, to ipak nije tipičan ukras na ramenima ovih svjetiljaka. Vizualno je zanimljiva i kombinacija dekoracije debljeg prstena koji uokviruje disk, za koju nisam našla izravnih analogija.⁷⁵ Prema svim spomenutim značajkama najbliže analogije nalazim u

to hang by a string at a precisely determined angle,⁶⁵ so that during non-use the oil that remained in the recipient would not drip out. These lugs also served the function of handles. The use of lugs, whether one or two, appeared in most workshops during the Hellenistic era even on oil-lamps made in moulds. The lugs soon lost their function and simply became decorative elements. They appear in different shapes on oil-lamps with and without handles, and they are generally perforated.⁶⁶ On oil lamp no. 6 (P. 1, 6), a lug can be seen on the left lateral side. The end of the nozzle was not, unfortunately, preserved, but it is apparent that it was oblong with a flattened surface, while the discus was encircled by rings. In contrast to all of the other examples from this collection, oil-lamp no. 6 did not have a handle.⁶⁷ I found the most similar analogy in terms of shape, with rings encircling the discus, on an example from the British Museum.⁶⁸ But that oil-lamp, as opposed to this one, was richly decorated with relief ornaments. Furthermore, similarly shaped oil-lamps also decorated in relief with a single lug on the left or right side of the body, can be found among the products of the Egyptian workshops from the end of the third and beginning of the second centuries BC.⁶⁹ Grey clay, with the typically polished dark-grey glaze, which may have corresponded to this example, has been noted on the oil-lamps produced in the Bubastis region, on the eastern Nile Delta.⁷⁰ I believe that oil-lamp no. 6, based on its shape and given that it has not been decorated, should be dated most likely to the latter half of the third century BC. The Greek letter Σ (sigma) is engraved on its bottom, and I found one analogy of the same letter engraved on an oil-lamp from Athens.⁷¹ The designation on the bottom was rarely preserved on the Hellenistic oil-lamps

69 Tip egipatskih svjetiljaka, Mlynarczyk 1997, str. 128, sl. 2. 2b, IV; premda je reljefno dekorirana, oblikom odgovara našoj svjetiljci br. 5.

70 Hayes 1980, str. 19, 23.

71 Slovo je urezano na nosu svjetiljke tipa *Howland 23 c* iz 4. st. pr. Kr., a ne na dnu. Howland 1958, str. 60.

72 Bailey 1975, str. 242; Mlynarczyk 1997, str. 152, sl. 200.

73 Prema klasifikaciji koju su načinili Fossey i Zoitopoulou, ovaj bi oblik odgovarao tipu 3 B, IV (Fossey, Zoitopoulou 1987, sl. 7. 3), dok bi prema klasifikaciji koju je načinila Mlynarczyk, ovaj oblik svoje analogije našao u tipu 3 A, IV, s ručkom, te u tipu 3 B, IV, bez ručke (Mlynarczyk 1997, str. 128, sl. 2).

74 Mlynarczyk 1997, str. 48.

75 Za prsten oko diska koji je ukrašen samo kosim crticama vidi Mlynarczyk 1997, sl. 140, na svjetiljci br. 146, tip M-prime.

65 A fine example is the Black glazed oil-lamp from Pharos, with perforated lateral lugs, dated to the fourth/third century BC (Vagonj street, Jeličić-Radonić 1995, p. 81).

66 For an overview of various examples of lateral lugs, see the typology of Egyptian oil-lamps in Mlynarczyk 1997, p. 128.

67 Besides oil-lamp no. 6 on Vis, another oil-lamp without a handle from grave IV in Martvilo was also exhibited (Kirigin 1985, Fig. 3. 106, third row, second to last; Kirigin 1986, p. 29, no. 134, without photograph).

68 Walters 1914, p. 44, no. 316.

69 Egyptian-type oil-lamp, Mlynarczyk 1997, p. 128, Fig. 2. 2b, IV; although decorated in relief, the shape correspond to oil-lamp no. 5 herein.

70 Hayes 1980, pp. 19, 23.

71 The letter is engraved on the nozzle of the *Howland type 23 c* oil-lamp from the fourth century BC, and not on the bottom. Howland 1958, p. 60.

svjetiljkama tipa F i G koje su se proizvodile u Egiptu posebice u 2. st. pr. Kr.⁷⁶ Potrebno je osvrnuti se i na okomitu prstenastu ručku koja se pojavljuje na našem primjerku. Naime, velika većina svjetiljaka tog tipa nije uopće imala ručku, a ako je ona zabilježena, bila je reljefno oblikovana. Kao sljedeći “hibridni” element može se navesti i sam položaj bočnih istaka, bliže ručkama, za koji ne nalazim izravne analogije. Bočne su istake smještene ili po sredini ili bliže nosu. Stoga ne treba isključiti i mogućnost da je riječ o kopiji. Izolirani nalazi ovog tipa svjetiljaka izvan Egipta smatraju se importima ili *surmoulage* kopijama.⁷⁷

I svjetiljka br. 8 (T. 2, 8), s dvjema pravokutnim bočnim istakama, raskošno je reljefno ukrašena na ramenima. Posebno se ističe plastični ukras, u obliku palmete, s prednje strane ručke. Riječ je o *Herzblatt* svjetiljci, kakve su se u razdoblju od kraja 3. st. do 1. st. pr. Kr. proizvodile u Pergamu (*Pergamon*), na zapadnoj obali Male Azije.⁷⁸ Osim spomenutih elemenata za ove je svjetiljke karakterističan zaobljeni profil tijela, bogat reljefni ukras na ramenima i izduženom nosu te bočne istake različitih oblika. Tijekom helenizma Pergam je, uz Efez (*Ephesos*) i Knid, bio jedno od glavnih središta keramičke proizvodnje u Maloj Aziji.⁷⁹ Tipologija ovih svjetiljaka razrađena je prema tipu motiva, odnosno ukrasa na ramenu i nosu.⁸⁰ Sukladno tome, najbliže bi se analogije s našom svjetiljkom mogle naći u tipu *b*, *Lampen mit kranzartigem Schmuck*, na kojima se zamjećuje čitav niz različitih vegetabilnih motiva na ramenima.⁸¹ Na našem primjerku, nažalost, nije sačuvan završetak nosa, no prema tipičnim oznakama ove vrste svjetiljaka možemo pretpostaviti da je bio izdužen, s naglašeno zaobljenim završetkom. Izražajna ručka ne pojavljuje se uvijek na ovim svjetiljkama, ali je dokumentirana na pojedinim primjercima.⁸² Svjetiljka br. 8 izrađena je od sive keramike, a fakturom i premazom odgovara

from Egypt, but when it does appear, these is actually a letter engraved prior to firing.⁷²

Relief-decorated oil-lamp no. 7 (P. 1, 7), for which analogies can also be found in Egyptian products⁷³ is also interesting. Oil-lamps of this type are characterized by a lower body with biconical profile, two symmetrical lugs, an extended nozzle that ends in a wide arc, and, in this case, a vertical ring-shaped handle. Luxurious relief decoration appears as an obligatory element, typically arranged into four zones: on the ring that encircles the discus, on the shoulder, on the flat surface of the extended nozzle and on the lugs.⁷⁴ Typical of decorations of this type, two oblong volutes appear on the nozzle, which frame its flat surface on which, also, there is virtually always a decoration. Volutes can be seen on the example herein, but, unfortunately, due to the poorer preservation of the surface, the motif between them cannot be identified. Although examples with deep grooves on the shoulder, as on this oil-lamp, are known, this is nonetheless not a typical decoration on the shoulders of these oil-lamps. Also visually interesting is the combined decoration of a thick ring encircling the discus, for which I have not found an analogy.⁷⁵ Based on all aforementioned features, the closest analogies I can find are type F and G oil-lamps that were produced in Egypt, particularly in the second century BC.⁷⁶ It is also necessary to consider the vertical ring-shaped handle that appears on this example. For most oil-lamps of this type had no handle at all, and even when one was recorded, it was formed in relief. As the next “hybrid” element, the actual position of the lateral lugs, close to the handles, may be highlighted; I have found no direct analogies for this. The lateral lugs are situated either close to the middle or close to the nozzle. Therefore, the possibility that this was a copy cannot be excluded. Isolated finds of this type of oil-lamp outside of Egypt are deemed imports or *surmoulage* copies.⁷⁷

76 Za tip F Mlynarczyk 1997, str. 48-53, za tip G Mlynarczyk 1997, str. 54-57.

77 Mlynarczyk 1997, str. 54.

78 Za ovaj tip svjetiljaka vidi Schäffer 1968, str. 130-144.

79 Giuliani 2005.

80 Za varijante *Herzblatt* svjetiljaka, od *a* do *f*, s podtipovima, vidi Schäffer 1958, str. 131-143.

81 Schäffer 1958, str. 135-139. Ukras na ramenu svjetiljke br. 8 poprilično je izlizan, pa je motiv teško identificirati.

82 Ručka u obliku palmete pojavljuje se i u nešto kasnijem tipu *Broneer XXI*; vidi Broneer 1930, T. VII. 391 (Korint); Miltner 1937, T. XI. 36 (Efez); Bailey 1985, T. 2. 26.

72 Bailey 1975, p. 242; Mlynarczyk 1997, p. 152, Fig. 200.

73 According to the classification compiled by Fossey and Zoitopoulou, this would correspond to type 3 B, IV (Fossey, Zoitopoulou 1987, Fig. 7. 3), while according to Mlynarczyk's classification, this shape has its analogies in type 3 A, IV, with handle, and in type 3 B, IV, without handle (Mlynarczyk 1997, p. 128, Fig. 2).

74 Mlynarczyk 1997, p. 48.

75 For the ring around the discus adorned only with diagonal dashes, see Mlynarczyk 1997, Fig. 140, on oil-lamp no. 146, M-prime type.

76 For type F, Mlynarczyk 1997, pp. 48-53, for type G, Mlynarczyk 1997, pp. 54-57.

77 Mlynarczyk 1997, p. 54.

proizvodima iz Pergama. Temeljem prethodno navedenog možemo zaključiti da se nizu nalazišta na kojima su kao import dokumentirane keramičke svjetiljke iz Pergama, sada može priključiti i Isa na Jadranu.⁸³

Preostale su tri importirane svjetiljke, br. 9 (T. 2, 9), 10 (T. 2, 10) i 11 (T. 2, 11), koje pripadaju istom tipu kasnohelenističkih svjetiljaka s reljefnim radialnim ukrasom na ramenima. Profil tijela ovih svjetiljaka izrazito je bikoničan, s manjim diskom, dok izduženi nos završava širim lukom. Svjetiljke ovog tipa proizvode se od sive gline, sa sivim-tamnosivim premazom različite kvalitete, u razdoblju od zadnje četvrtine 2. st. pr. Kr. pa do Augustova doba.⁸⁴ U tom razdoblju poprilično su popularne. Stoga je razumljivo što su pronađene na većem broju nalazišta diljem Mediterana, kojima sada možemo priključiti i Isu.⁸⁵ Svjetiljke br. 10 i 11 veoma su slične, dok je br. 9 nešto nižeg tijela. Njihove morfološke razlike su, po svoj prilici, možda odraz različitog mjesta proizvodnje. Na svim se primjercima ovih svjetiljaka s Visa zamjećuje poprilična koncentracija sitnog tinjca, što svakako nije tipično za lokalnu proizvodnju. Stoga kao središte proizvodnje predlažem Apuliju u južnoj Italiji, ali nisu isključena ni ostala keramička središta na Mediteranu.⁸⁶ U Tarantu su se svjetiljke ovog tipa proizvodile krajem njegove E-faze i početkom F-faze, odnosno u razdoblju od druge polovice 2. st. do prve polovice 1. st. pr. Kr.⁸⁷ Na primjercima iz naše zbirke sačuvana su dva potpisa, na svjetiljci br. 10 urezano je slovo *M* (mi), dok je na svjetiljci br. 9 reljefno izvedeno grčko slovo *Ψ* (psi). Reljefno uzdignut potpis na dnu svjetiljaka ovog tipa dokumentiran je u Tarantu. Stoga je moguće da je naš primjerak uvezen upravo s tog područja. Od domaćih nalazišta sličan je primjer, s nešto drugačijom profilacijom ručke, dokumentiran u Saloni, u sloju koji se prema materijalu datira u razdoblje od kasnoga helenističkog do augustovskog doba.⁸⁸

Oil-lamp no. 8 (P. 2, 8), with two rectangular lateral lugs, is also richly decorated in relief on the shoulders. A sculpted ornament shaped like a palmette on the front of the handle is particularly noteworthy. This is a *Herzblatt* lamp of the type produced in Pergamon, in western Asia Minor, from the third to first centuries BC.⁷⁸ Besides the aforementioned elements, these oil-lamps are also characterized by a rounded body profile, rich relief ornaments on the shoulders and an extended nozzle, as well as lateral lugs of various shapes. During the Hellenistic era, Pergamon, alongside Ephesos and Knidos, was one of the main ceramic production centres in Asia Minor.⁷⁹ The typology of these oil-lamps was compiled according to motif type, i.e., the ornamentation on the shoulder and nozzle.⁸⁰ In this vein, the closest analogies to this oil-lamp can be found in type *b*, *Lampen mit kranzartigem Schmuck*, on which an entire series of different vegetable motifs on the shoulders may be observed.⁸¹ On the example here, unfortunately, the tip of the nozzle has not been preserved, but based on the typical designations of this type of oil-lamp, it may be assumed that it was extended, with a prominently rounded end. An expressive handle did not always appear on these oil-lamps, but it has been documented on individual examples.⁸² Oil-lamp no. 8 was made of grey clay, with facture and glaze that corresponds to the products from Pergamon. Based on the aforementioned, it may be concluded that Issa on the Adriatic Sea can be added to the series of sites at which Pergamon oil-lamps have been documented as imports.⁸³

Three imported oil-lamps remain, no. 9 (P. 2, 9), 10 (P. 2, 10) and 11 (P. 2, 11), which belong to the same type of late Hellenistic oil-lamps with radial relief ornaments on the shoulders. The profile of the body on these oil-lamps is exceptionally biconical, with a small discus, while the extended nozzle ends in a wide arc. Oil-lamps of this type were made of grey clay, with grey/dark-grey glaze of varying quality, in

83 Za lokalnu proizvodnju *Herzblatt* svjetiljaka u sjevernoj Italiji prema pergamskim uzorima vidi: Di Filippo Balestarzzi 1988, str. 98-100.

84 Colivicchi 2002, str. 260, 261.

85 Bruneau 1965, svjetiljka br. 3367 (Del); Bailey 1975, str. 335, Q 708, i ondje navedene analogije (Efez); Masiello 1994, str. 347, sl. 293 (Taras); Colivicchi 2002, str. 260, 261 (Ankona).

86 Masiello 1994, str. 347, sl. 293.

87 Masiello 1994, str. 347, sl. 293.

88 Clairmont 1975, T. 48. 4.

78 For this type of oil-lamp, see Schäffer 1968, pp. 130-144.

79 Giuliani 2005.

80 For variations of *Herzblatt* oil-lamps, from *a* to *f*, with sub-types, see Schäffer 1958, pp. 131-143.

81 Schäffer 1958, pp. 135-139. The ornament on the shoulder of oil-lamp no. 8 is rather worn, so the motif is difficult to identify.

82 The palmette shaped handle appeared on the somewhat later *Broneer type XXI*; see Broneer 1930, P. VII. 391 (Corinth), Miltner 1937, P. XI. 36 (Ephesus); Bailey 1985, P. 2. 26.

83 For local production of *Herzblatt* oil-lamps in northern Italy based on Pergamon models, see: Di Filippo Balestarzzi 1988, pp. 98-100.

Svjetiljke lokalne proizvodnje

Za dvije svjetiljke, br. 12 i br. 13, predložila bih lokalnu, višku proizvodnju. Izrađene su od sive gline, a obje imaju sivi-tamnosivi premaz. Jedna je ručno modelirana, dok je druga proizvedena na lončarskom kolu.

Svjetiljku br. 12 (T. 2, 12), s bikoničnim profilom tijela, karakterizira premaz slabije kvalitete, koji je gotovo u potpunosti otpao. Stijenke dna i diska su tanje, s karakterističnim središnjim ispupčenjem u unutrašnjosti recipijenta. Nažalost, ovoj svjetiljci nos uopće nije sačuvan, pa nam nije poznat njegov izgled. Oblikom donekle slična svjetiljka, također interpretirana kao lokalni rad, pronađena je na Martvilu.⁸⁹ Ne nalazim čvrste analogije ovoj svjetiljci, no svjetiljke sa sivim premazom sličnog profila proizvodile su se u Apuliji u drugoj polovici 2. st. i prvoj polovici 1. st. pr. Kr.⁹⁰ Iako određene sličnosti postoje, svjetiljka s Visa ne odgovara u potpunosti južnoitalskim primjercima. Ona je lokalni rad koji djelomično reflektira popularne tipološke elemente svjetiljaka tog doba svojstvene širem području, no istodobno, pod utjecajem specifičnoga lokalnog ukusa, oblikuje se u konačni, viški, proizvod. Da su viški keramičari prihvaćali moderna postignuća i koristili se njima, svjedoči i svjetiljka br. 13 (T. 2, 13), također lokalni, viški rad. Svjetiljka je ručno modelirana i grublje je izrade. Tijelo svjetiljke prati ovratnik, kao pokušaj lokalne imitacije ovog elementa. I na njoj se, kao i na uvezenom primjeru s ovratnikom (br. 5), zamjećuju bočni urezi, ovaj put izrađeni s manjom preciznošću te su nepravilnog izduženog oblika. Ne nalazim analogiju za oblik ovih bočnih otvora, pa je moguće da su lokalni, viški izričaj. U sličnom kontekstu može se promatrati i završetak nosa, koji je kvadratno oblikovan. Svjetiljka br. 13 nema stope, za razliku od uvezenog primjerka br. 5, na kojemu se zamjećuje plitka prstenasta stopa.

Lokalna svjetiljka ili uvoz

Premda to ne možemo sa sigurnošću utvrditi, ipak ne treba u potpunosti isključiti mogućnost da je svjetiljka br. 14 (T. 2, 14) također lokalni rad. Najbliže analogije nalazimo u južnoj Italiji, ali i na lokalitetu Pyrgos na otoku Kreti. Svjetiljke koje su se na tom području proizvodile na lončarskom kolu tijekom 2.

the period from the last quarter of the second century BC until the Augustan era.⁸⁴ They were rather popular during this period. It is therefore understandable that they were found at a high number of sites throughout the Mediterranean, to which Issa may now be added.⁸⁵ Oil lamps no. 10 and 11 are very similar, while no. 9 has a somewhat lower body. Their morphological differences are, in all likelihood, perhaps a reflection of different production sites. A considerable concentration of fine mica is notable on all of examples of these oil-lamps from Vis, which certainly was not typical of local production. Therefore, I propose Apulia in southern Italy as their production centre, although this does not exclude other production centres in the Mediterranean.⁸⁶ In Taranto, oil-lamps of this type were produced at the end of its E-phase and the beginning of its F-phase, meaning the period from the latter half of the second to the first half of the first century BC.⁸⁷ Two signatures have been preserved on the examples from this collection: on oil-lamp no. 10, the letter *M* (*mi*) is engraved, while on oil-lamp no. 9, the Greek letter Ψ (*psi*) is rendered in relief. An embossed relief signature on the bottom of oil-lamps of this type has been documented in Taranto. Therefore, it is possible that the example here was in fact imported from this area. Among Croatian find-sites, a similar example with slightly different articulation of the handle, has been documented in Salona, in a layer which has been dated from the late Hellenistic to Augustan era based on the materials therein.⁸⁸

Locally-produced oil-lamps

I would propose local production, i.e., on Vis, for two oil-lamps, no. 12 and no. 13. They are made of grey clay, and both have grey/dark-grey glaze. One was modelled by hand, while the other was made on a pottery wheel.

Oil-lamp no. 12 (P. 2, 12), with a biconical profile of the body, is characterized by low-quality glaze, which has fallen off almost entirely. The walls of the bottom and discus are thin, with the typical central protrusion in the interior of the recipient. Unfortunately, the nozzle on this lamp has not been preserved at all, so its appearance remains unknown. A

89 O svjetiljci iz grobnice XIII vidi Čargo 2010, str. 214.

90 Yntema 2005, str. 92, form 61.

84 Colivicchi 2002, pp. 260, 261.

85 Bruneau 1965, oil-lamp no. 3367 (Delos); Bailey 1975, p. 335, Q 708, and the analogies cited therein (Ephesus); Masiello 1994, p. 347, Fig. 293 (Taras); Colivicchi 2002, pp. 260, 261 (Ancona).

86 Masiello 1994, p. 347, Fig. 293.

87 Masiello 1994, p. 347, Fig. 293.

88 Clairmont 1975, P. 48. 4.

Karta 1. Rasprostranjenost svjetiljaka (prema Google Earth)
Map 1. Oil-lamp distribution map (from Google Earth)

st. i početkom 1. st. pr. Kr. slične su profilacije tijela te također imaju izdignuti rub oko otvora na disku.⁹¹

Ostale svjetiljke iz Ise, Farosa i Salone

Iz Grčko-helenističke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu i Arheološke zbirke *Issa*, prema dostupnim podacima i zajedno s primjercima koje donosim u ovom radu, sveukupno je poznato 39 svjetiljaka.⁹² Pribrojimo li njima i objavljene primjerke iste datacije iz srednje Dalmacije koji se čuvaju izvan spomenutih zbirki, broj svjetiljaka, uključujući i ulomke, penje se na 48.⁹³ Svakako je najveći broj svjetiljaka, njih 36 (što čini 75 % ukupnog broja primjeraka), pronađen

somewhat similarly shaped oil-lamp, also interpreted as a local product, was found at Martvilo.⁸⁹ I cannot find any solid analogies to this oil-lamp, but oil-lamps with grey glaze and a similar profile were produced in Apulia in the latter half of the second century and the first half of the first century BC.⁹⁰ Although there are certain similarities, the oil-lamp from Vis does not entirely correspond to the southern Italic examples. It is a local product which partially reflects the popular typological elements of the oil-lamps of this era typical of the wider region, but at the same time, under the influence of specific, local tastes, it was formed into a final, Vis product. That the ceramicists of Vis accepted contemporary achievements and made use of them is demonstrated by oil-lamp no. 13 (P. 2, 13), also a local, Vis product. The oil-lamp was modelled by hand and its rendering is rather coarse. The body of the oil-lamp is followed by a collar, as an attempt to imitate this element. On it, as on the imported example with collar (no. 5), lateral incisions can be observed, this time made with less precision and they have an irregular oblong shape. I could not find an analogy to the shape of these lateral openings, so it is possible that they were a local, Vis style. The tip of the nozzle, which is quadratically formed, may possibly be observed in a similar context. Oil-lamp no. 13 has

91 Eiring 2000, T. 30. 3, 4. Donekle slična profilacija tijela zamjećuje se i na svjetiljkama *a serbatorio carenato* iz južne Italije. Masiello 1992, str. 70, T. XXXVII.

92 Vidi bilj. br. 2.

93 Dosad objavljene grčke i helenističke svjetiljke iz srednje Dalmacije koje se čuvaju izvan Grčko-helenističke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu, uključuju: dvije svjetiljke iz Farosa (Jeličić-Radonić 1995, str. 81, br. 7; Miggoti 1989, str. 25, br. 13; Kirigin 2004, str. 166), jedan ulomak svjetiljke iz Visa (Katić 2009, str. 90, T. XXVII. 8) i 6 svjetiljaka i njihovih ulomaka iz Salone (Clairmont 1975, str. 214, 215, T. 48. 1-3, koje se nalaze u Arheološkom muzeju u Splitu; Marin, Mardešić, sl. 70. 9; sl. 72. 2; Šuta 2012, str. 15, T. 1. 2).

89 On the oil-lamp from grave XIII see Čargo 2010, p. 214.

90 Yntema 2005, p. 92, form 61.

na Visu, četiri su iz Farosa, a osam ih je iz Salone (karta 1).

Sve svjetiljke iz Farosa pripadaju crnopremazanoj keramici, od kojih tri možemo datirati u razdoblje od druge polovice 4. st. do prve trećine 3. st. pr. Kr., dok jedna više odgovara oblicima karakterističnim za 2. st. pr. Kr.⁹⁴ Premda je riječ o malom uzorku, svjetiljke su u Farosu dokumentirane u naseobinskom i u pogrbenom kontekstu. Naime, jedna je dokumentirana tijekom istraživanja stambene arhitekture,⁹⁵ za drugu se navodi da je pronađena u grobu,⁹⁶ dok za preostale dvije kontekst pronalaska nije poznat. S druge strane, sve svjetiljke iz Salone mogu se vezati uz razdoblje od druge polovice 2. st. pr. Kr. pa do kraja helenističkog razdoblja.⁹⁷ Riječ je uglavnom o sivoj keramici sa sivim premazom, a tipološki se mogu izdvojiti svjetiljke *a decorazione radiale*,⁹⁸ *tipo dell' Esquilino*⁹⁹ i tip *Dressel 2*.¹⁰⁰

Prema podacima koji se mogu iščitati iz prethodno objavljenih helenističkih svjetiljaka s Visa, možemo izdvojiti svjetiljke koje pripadaju keramici s crnim premazom, keramici sa sivim i crvenim premazom te keramici bez premaza.¹⁰¹ Unutar sivopremazane i crvenopremazane keramike kao posebnu skupinu možemo izdvojiti i svjetiljke koje su ukrašene u reljefu. Najstariji su primjerci crnopremazanih svjetiljaka, od kojih su dokumentirane tri čitave svjetiljke i dva

no foot, as opposed to the imported example no. 5, on which a shallow ring-shaped foot may be seen.

Local oil-lamp or import

Although it is not possible to state with certainty, the possibility that oil-lamp no. 14 (P. 2, 14) is also a local product should not be entirely discounted. The closest analogies can be found in south Italy, and at the Pyrgos site on Crete. Oil-lamps in this area were made on pottery wheels during the second century and early first century BC, they have a similar body profile and they also have a raised edge around the hole on the discus.⁹¹

Other oil-lamps from Issa, Pharos and Salona

Based on the available data together with the examples presented in this work, a total of 39 oil-lamps are known from the Graeco-Hellenistic Collection of the Archaeological Museum in Split and the Issa Archaeological Collection.⁹² If the published examples of the same dating from central Dalmatia held outside of these two collections are added to them, then the number of oil-lamps, including fragments, climbs to 48.⁹³ Certainly the highest number of oil-lamps, 36 of them (which is 75% of the total number of examples), were found on the island of Vis, while four are from Pharos, and eight are from Salona (map 1).

All of the oil-lamps from Pharos are Black-glazed Ware, of which three can be dated to the period from the latter half of the fourth century to the first third of the third century BC, while one corresponds more to the shapes typical of the second century BC.⁹⁴

94 Jedna svjetiljka izložena u Arheološkome muzeju u Splitu, koja se datira u drugu polovicu 4. st. i prvu trećinu 3. st. pr. Kr., oblikom odgovara tipu iz Atene *Howland 25 A* (Kirigin 2004, str. 165, T. XXXII. D; Miše 2005, str. 39, br. 28, sl. 16 a, b; Kirigin 2008, str. 58; Rotroff 1997, str. 494), a svjetiljci koja je dokumentirana u istraživanjima u Starome Gradu, u ulici Vagonj br. 3, analogije se nalaze u tipu *Howland 25 D*, koji se datira u zadnju trećinu 4. st. i prvu trećinu 3. st. pr. Kr. (Jeličić-Radonić 1995, str. 81, br. 7; Rotroff 1997, str. 498). O svjetiljci koja oblikom odgovara 2. st. pr. Kr. vidi Miše 2005, str. 39, br. 29.

95 Jeličić-Radonić 1995, str. 81.

96 Miše 2005, str. 33. Svjetiljka je pronađena u grobu zajedno s unguentarijem.

97 Možda je svjetiljka S 2, koju donosim u ovom radu, iznimka za spomenutu dataciju, premda se, u nedostatku konteksta i široke datacije oblika, ona ne može precizno datirati.

98 Clairmont 1975, str. 215, 216, T. 1. 4.

99 Clairmont 1975, str. 214, T. 1. 1.

100 Clairmont 1975, str. 215, T. 1. 2, 3.

101 Dvije svjetiljke nisu objavljene, a dvije su objavljene bez pojedinosti, pa se ne mogu pripisati ni jednoj keramičkoj vrsti. Za ostale se donosi kratak preliminarni osvrt, sukladno stupnju objavljenih podataka.

91 Eiring 2000, P. 30, 3, 4. Somewhat similar body articulation can be seen on the *a serbatorio carenato* oil-lamps from southern Italy. Masiello 1992, p. 70, P. XXXVII.

92 See note no. 2.

93 The Greek and Hellenistic oil-lamps from central Dalmatia published thus far, which are held in the Graeco-Hellenistic Collection of the Archaeological Museum in Split, include two oil-lamps from Pharos (Jeličić-Radonić 1995, p. 81, no. 7; Miggoti 1989, p. 25, no. 13; Kirigin 2004, p. 166), one oil-lamp fragment from Vis (Katić 2009, p. 90, P. XXVII. 8) and 6 oil-lamps and pieces thereof from Salona (Clairmont 1975, pp. 214, 215, P. 48. 1-3, which are in the Archaeological Museum in Split; Marin and Mardešić, Fig. 70. 9; Fig. 72. 2; Šuta 2012, p. 15, P. 1. 2).

94 One oil-lamp exhibited in the Archaeological Museum in Split, which has been dated from the latter half of the fourth century to the first third of the third century BC, corresponds in terms of form to the *Howland type 25 A* from Athens (Kirigin 2004, p. 165, P. XXXII. D;

ulomka.¹⁰² Među njima je po obliku, ali i po dataciji unutar zatvorenoga grobnog konteksta jedinstvena svjetiljka iz dvojnoga groba br. 65 s Vlaške njive.¹⁰³ Riječ je o svjetiljci izrađenoj na lončarskome kolu, s niskim, otvorenim recipijentom, koji oblikom podsjeća na tanjurić čiji je obod stegnut na način da formira nos svjetiljke (ili nekoliko njih). Izravne analogije nisam pronašla, no ova je svjetiljka jedna od inačica svjetiljaka s otvorenim recipijentom, za koje se u literaturi rabe različiti nazivi, poput: feničko/punski tip svjetiljke, *saucer lamps*, *cocked hat type*, *Schalen Lampen*; takve svjetiljke nalazimo u nizu inačica na raznim lokalitetima, najčešće istočnog Mediterana, ali i ostalih dijelova Mediterana, u razdoblju od 11. pa sve do 3. st. pr. Kr.¹⁰⁴ Dvije crnopremazane svjetiljke, jedna pronađena u Visu 1983., a druga iz grobnice 14/1979. s Martvila, tipološki bi se mogle datirati u 3. st., ali i u 2. st. pr. Kr.¹⁰⁵ Budući da je grobnica 14/1979. datirana u kraj 3. st. i 2. st. pr. Kr., ipak je vjerojatnije da su i svjetiljke iz 2. st. pr. Kr.¹⁰⁶ Sve preostale svjetiljke nedvojbeno se datiraju u 2. i/ili 1. st. pr. Kr. U tom je razdoblju najčešće, umjesto crnog premaza, karakteristična upotreba sivog, ali i crvenog i smeđeg premaza. Od svjetiljaka sa sivim premazom, koje se javljaju i u kombinaciji s reljefnim ukrasom, mogu se tipološki izdvojiti svjetiljke tipova *Efez*,¹⁰⁷

Although this is a small sampling, the oil-lamps from Pharos were documented in both residential and burial contexts. One was documented during research into residential architecture,⁹⁵ another was recorded as being discovered in a grave,⁹⁶ while the context is not known from the remaining two. On the other hand, all oil-lamps from Salona may be linked to the period from the latter half of the second century BC until the end of the Hellenistic era.⁹⁷ These are mainly Grey Gloss Ware, and typologically *a decorazione radiale*,⁹⁸ *tipo dell'Esquilino*⁹⁹ and *Dressel 2 type*¹⁰⁰ oil-lamps may be distinguished.

According to the data that may be gleaned from the previously published Hellenistic oil-lamps from Vis, they can be divided into those that are Black-glazed Ware, Grey Gloss or Red-glazed Ware and pottery without glaze.¹⁰¹ Inside the Grey Gloss Ware and Red-glazed Ware, oil-lamps decorated in relief may also be distinguished as a separate group. The oldest examples are Black-gloss oil-lamps, of which three whole lamps and two pieces have been documented.¹⁰² Among them, the oil-lamp from double grave no. 65 at Vlaška njiva is unique in terms of its shape and also its dating inside a closed grave context.¹⁰³ This is an oil-lamp made on a pottery wheel,

102 Ulomci koji su pronađeni u neposrednoj blizini, G 2/1997, s Martvila, i G 223, s Vlaške njive, odveć su fragmentirani za dataciju užu od 4.-3. st. pr. Kr.

103 U ovom se grobu nalazi materijal iz razdoblja od druge polovice 4. i početka 3. st. pr. Kr. (neobjavljeno, osobni uvid u materijal).

104 Za svjetiljke ovog tipa sa Cipra, iz Sirije i Palestine, sa Roda i iz Egipta vidi Bailey 1975, str. 244, Q 488-493 (od druge pol. 6. st. pr. Kr. do helenizma) Q 515, Q 516; Erdman 1977, str. 74, 75, tip I; za Egipat vidi Bailey, za kartaško-feničko područje vidi Bechtold 1999, str. 148, T. XXVIII. 253-257 (Lilibej na Siciliji); Vegas 1999, str. 216, 217 (Kartaga). Analogije se mogu povući i s antičkim i korintskim primjercima, vidi tip *Howland 12 / Broneer II*. Svjetiljka s Vlaške njive ima i karakteristični *mesomphalos*, odnosno šuplje središnje ispupčenje, koje se na sličnim svjetiljkama javlja u antičkoj proizvodnji.

105 Svjetiljke su, prema slici, oblikom veoma slične, ali budući da nije objavljen nacrt s profilom, nejasno je pripadaju li tipu *o seborio globulare* ili tipu *o seborio carenato*. Prvi se može datirati u čitavo 3. st. pr. Kr., dok se drugi tip pojavljuje tek krajem 3. st. (Masiello 1994, str. 69).

106 Cambi et al 1981, str. 70, 71.

107 Svjetiljke tipa *Efez* poznate su i kao tip *Broneer XIX* i *Howland 49a*, a datiraju se u razdoblje od druge polovice 2. do prve polovice 1. st. pr. Kr. Svjetiljka koja je

Miše 2005, p. 39, no. 28, Fig. 16 a, b; Kirigin 2008, p. 58; Rotroff 1997, p. 494), while the oil-lamp documented in research in Stari Grad, at Vagonj street no. 3, has analogies in *Howland type 25 D*, which has been dated to the final third of the fourth and first third of the third century BC (Jeličić-Radonić 1995, p. 81, no. 7; Rotroff 1997, p. 498). On oil-lamps with shapes that correspond to the second century BC, see Miše 2005, p. 39, no. 29.

95 Jeličić-Radonić 1995, p. 81.

96 Miše 2005, p. 33. The oil-lamp was found in a grave together with an unguentarium.

97 Oil-lamp S 2, which I publish herein, is maybe an exception in terms of dating, although, in the absence of context and a broader dating of the shape, it cannot be more accurately dated.

98 Clairmont 1975, p. 215, 216, P. 1. 4.

99 Clairmont 1975, p. 214, P. 1. 1.

100 Clairmont 1975, p. 215, P. 1. 2, 3.

101 Two oil-lamps have not been published, while two were published without details, so they cannot be ascribed to any single pottery type. For the rest, a brief preliminary overview is provided, in compliance with the extent of published data.

102 The pieces were found in the immediate vicinity, G 2/1997, from Martvilo, and G 223, at Vlaška njiva, too fragmented for dating narrower than the fourth-third centuries BC.

103 Materials from the latter half of the fourth to the beginning of the third century BC were in this grave (unpublished, personal inspection of materials).

dell' *Esquilino*¹⁰⁸ i *con decorazione radiale*,¹⁰⁹ a postoji i primjerak lokalne izrade, možda "viškog" tipa.¹¹⁰

Najljepša je svjetiljka s Visa, ujedno i višestruko objavljuvana, ukrašena visokim reljefom s figuralnim prikazom muškog i ženskog božanstva s atributima.¹¹¹ Oblikom odgovara tipu *Howland 47c* i datira se u 2. st. pr. Kr.¹¹² Tri svjetiljke pripadaju repertoaru oblika s dvjema bočnim istakama, reljefnim ukrasom na ramenima i prijelazu prema nosu.¹¹³ Jedna je izrađena od sive gline s crnim premazom i figuralnim ukrasom na prijelazu prema ramenima,¹¹⁴ dok su druge

---

vjerojatno pripadala ovom tipu, pronađena je u grobu 92 na Vlaškoj njivi (neobjavljeno, osobni uvid u materijal), dok se drugi, neukrašeni primjerak nalazi u čuvaonici Arheološke zbirke *Issa* u Visu (neobjavljeno). Zahvaljujem kolegi Borisu Čargu, višem kustosu Zbirke, na njegovom velikodušnom dopuštenju da spomenem ovaj posljednji podatak.

108 Svjetiljka iz G 150 s Vlaške njive, koja je možda i lokalni proizvod, pripada ovom tipu sa zaobljenim profilom (neobjavljeno, osobni uvid u materijal). U istoj je grobnici pronađena još jedna svjetiljka, koja se može pripisati istome tipu, ali je bez premaza. Za svjetiljku koja je nedavno pronađena u istraživanjima isejske arhitekture, a vjerojatno pripada istome tipu, vidi: Čargo 2008, str. 450.

109 Svjetiljka, možda iz grobnice IV/1955., izložena je u Arheološkoj zbirci *Issa*, objavio ju je B. Kirigin; vidi bilj. br. 2.

110 Vidi bilj. br. 89.

111 Svjetiljka je iz grobnice Va s Martvila, vidi: Čargo 2010, str. 184, 185, i ondje citirana bibliografija. Prikaz na disku interpretira se kao lik Asklepija, boga liječništva, i njegove kćeri Higije (Gabričević 1968, str. 51). Nenad Cambi drži da se radi o prikazu Asklepija i Magna Mater (Cambi 1987, str. 14, 15), čemu se priklanja i B. Čargo (Čargo 2010, str. 185). B. Kirigin predlaže da je, zbog krivine na glavi ženskog lika koja najvjerojatnije predstavlja krunu u obliku zidina grada, riječ o egipatskim božanstvima Serapisu i Izidi, čiji se kult u helenističkom razdoblju bio proširio Sredozemljem (Kirigin 2008, str. 88, 89).

112 Howland 1958, str. 158.

113 Slična svjetiljka, s dvjema bočnim istakama, rebrastim ramenima i prikazom satira u reljefu na prijelazu prema nosu, na istočnom je Jadranu nedavno dokumentirana tijekom istraživanja arhitekture iz 3. i 2. st. pr. Kr. na lokalitetu Carine u Risnu, u Crnoj Gori. Uz spomenutu svjetiljku pronađene su još i četiri fragmentirane helenističke svjetiljke. Vidi: Dyczek 2004, str. 116, T. XXVI. 3.

114 Čargo 2010, str. 186, iz grobnice Va s Martvila. Za analogije prema obliku vidi Fossey, Zoitopoulou 1987, sl. 7. 3, tip helenističkih egipatskih svjetiljaka s dvije istake III, 3b.

with a low, open recipient; its shape recalls a small dish with its rim stretched such that it forms the lamp's nozzle (or several of them). I could not find any direct analogies, but this oil-lamp is a variant of the open-recipient lamps for which various names are used in the scholarly literature, such as: Phoenician/Punic oil-lamps, saucer lamps, cocked hat type, and *Schalen Lampen*; such oil-lamps can be found in a number of variants at different sites, most often in the eastern Mediterranean, but also in other parts of the Mediterranean, from the eleventh to the third centuries BC.¹⁰⁴ Based on their typology, two Black-gloss oil-lamps, one found in Vis in 1983, and the other from grave 14/1979 in Martvilo, may be dated to the third century as well as the second century BC.¹⁰⁵ Since grave 14/1979 has been dated to the end of the third and second century BC, it is nonetheless more likely that the oil-lamps date to the second century BC.¹⁰⁶ All of the remaining oil-lamps can be dated to the second and/or first century BC. During this period, instead of black gloss, the use of grey, but also red and brown, glaze was the most common (typical). Among the oil-lamps with grey glaze, which appears in combination with relief ornamentation, *Ephesus*,¹⁰⁷

---

104 For oil-lamps of this type from Cyprus, Syria and Palestine, Rhodos and Egypt, see Bailey 1975, p. 244, Q 488-493 (from the latter half of the 6th cent. to the Hellenistic era) Q 515, Q 516; Erdman 1977, pp. 74, 75, type I; for Egypt, see Bailey, for the Carthaginian-Phoenician territory, see Bechtold 1999, p. 148, P. XX-VIII. 253-257 (Lilybeum on Sicily); Vegas 1999, pp. 216, 217 (Carthage). Analogies may be also be made to the Attic and Corinthian examples, see *Howland type 12/Broneer type II*. The oil-lamp from Vlaška njiva has the typical *mesoomphalos*, i.e., the hollow central socket, which appears on similar oil-lamps in Attic production.

105 The oil-lamps are, based on the illustration, very similar, but since a sketch with profile was not published, it is unclear as to whether they are *o sebatorio globulare* or *o sebatorio carenato*. The first may be dated to the entire third century BC, while the second type appeared only at the end of the third century (Masiello 1994, p. 69).

106 Cambi et al 1981, pp. 70, 71.

107 *Ephesus type* oil-lamps are also known as *Broneer type XIX* and *Howland type 49a*, and they have been dated to the period from the latter half of the second to the first half of the first century BC. An oil-lamp that probably belongs to this type was found in grave 92 at Vlaška njiva (unpublished, personal inspection of materials), while the other, unadorned example is held in the preservation room of the *Issa* Archaeological Collection in Vis (unpublished). I would like to thank my colleague Boris Čargo, the Collection's senior curator,

dvije s crvenim premazom.¹¹⁵ Možemo još spomenuti i polovicu svjetiljke sa smeđim premazom, također s izbrazdanim ramenima.¹¹⁶

Umjesto zaključka

Svjetiljke iz starog fonda Grčko-helenističke zbirke uklapaju se u sliku dosad objavljenih svjetiljaka iz srednje Dalmacije, ali donose i nove spoznaje, koje pridonose upotpunjavanju te slike. Mišljenja sam da većina svjetiljaka iz depoa Grčko-helenističke zbirke koje ovdje obrađujem, ne pripada lokalnoj proizvodnji. One su rad nekoliko različitih keramičkih radionica istočnoga i središnjeg Mediterana. Nalazi tih svjetiljaka potvrđuju i nadopunjuju dosadašnje spoznaje o cirkuliranju određene vrste keramičkih predmeta. Isto tako, ovi importi ukazuju i na kontakte koje je (u većini slučajeva) Isa održavala s različitim dijelovima Sredozemlja tijekom helenizma, najdinamičnijeg razdoblja isejske povijesti. Premda je Isa najkasnije od druge polovice 3. st. pr. Kr. uspostavila i vlastitu keramičku proizvodnju,¹¹⁷ koja je zasigurno velikim dijelom zadovoljavala lokalne potrebe, različiti keramički predmeti, u ovom slučaju svjetiljke, i dalje se uvoze. Štoviše, ako bismo sudili samo prema nalazima iz grobova, daleko je veći broj uvezenih svjetiljaka u odnosu na lokalno proizvedene. Ova je činjenica možda ipak rezultat htijenja da se uz pokojnika u grob polože nešto "posebniji" predmeti. Tako unutar ove zbirke ima svjetiljaka koje su proizvedene u radionicama južne Italije i Male Azije, a možda i u egipatskim radionicama. Snažne su veze s južnom Italijom u Isi dobro dokumentirane od samih njezinih početaka, a nastavljaju se i u 2. i 1. st. pr. Kr., što potvrđuju svjetiljke iz ove zbirke. Slični se tipovi svjetiljaka uvezeni iz Italije u kasnohelenističkom razdoblju, osim u Isi, javljaju i u Saloni, te ukazuju na povezanost ovih dvaju gradova. S druge se strane od 3. st. pr. Kr. na Jadranu intenzivira trgovina s Egejom i istočnim Sredozemljem.¹¹⁸ Istočnomediteranski helenistički import koji

*dell'Esquilino*¹⁰⁸ and *con decorazione radiale*¹⁰⁹ types of oil-lamps may be typologically distinguished, but there are examples of local products, perhaps a "Vis" type.¹¹⁰

The loveliest oil-lamp from Vis, also the most frequently published, is decorated in high relief with a figural portrayal of male and female deities with their attributes.¹¹¹ In terms of shape, it corresponds to *Howland type 47c* and dates to the second century BC.¹¹² Three oil-lamps belong to the class of shapes with two lateral lugs, relief ornamentation on the shoulders and transition to the nozzle.¹¹³ One is made of grey clay with black glaze, with a figural ornament on the transition toward the shoulders,¹¹⁴ while the

---

for his generous permission to allow citation of this last example.

108 The oil-lamp from G 150 at Vlaška njiva, which may even be a local product, belongs to this type of rounded profile (unpublished, personal inspection of materials). Another lamp was found in the same grave, which may be attributed to the same type, but without glaze. For an oil-lamp that was found during recent research into Issa's architecture, and that probably belongs to the same type, see: Čargo 2008, p. 450.

109 The oil-lamp, probably from grave IV/1955, is exhibited in the Issa Archaeological Collection, and it was published by B. Kirigin; see note no. 2.

110 See note no. 89.

111 For the oil-lamp from grave Va at Martvilo, see: Čargo 2010, pp. 184, 185, and the bibliography cited therein. The image on the discus has been interpreted as Asclepius, the god of medicine, and his daughter Hygieia (Gabričević 1968, p. 51). Nenad Cambi maintained that this was Asclepius and the Magna Mater (Cambi 1987, pp. 14, 15), with which Čargo agreed (Čargo 2010, p. 185). B. Kirigin proposed that, due to the curves on the woman's head which probably represented a crown shaped like a city's ramparts, these were probably the Egyptian deities Serapis and Isis, whose cult had spread throughout the Mediterranean during the Hellenistic era (Kirigin 2008, pp. 88, 89).

112 Howland 1958, p. 158.

113 A similar oil-lamp, with two lateral lugs, ribbed shoulders and an image of a Satyr in relief at the transition toward the nozzle, was recently documented in the eastern Adriatic during field research into the architecture of the third and second centuries BC at Carine site in Risan, in Montenegro. Besides this lamp, four more fragmentary Hellenistic oil-lamps were also found. See: Dyczek 2004, p. 116, P. XXVI. 3.

114 Čargo 2010, p. 186, from grave Va at Martvilo. For analogies based on shape, see Fossey, Zoitopoulou 1987, Fig. 7. 3, Hellenistic Egyptian oil-lamp type III with two lugs, 3b.

---

115 Jedna crvenopremazana svjetiljka, kojoj analogije također nalazim u egipatskim svjetiljkama (Bailey 1975, Q 559), je iz grobnice 6/1976., a druga je iz grobnice XIII ili XV/1955. s Martvila; vidi bilj. br. 2.

116 Ovo je treća svjetiljka koja je pronađena unutar grobnice 150 s Vlaške njive (neobjavljeno, osobni uvid u materijal). Vidi bilj. 106.

117 O isejskoj keramičkoj proizvodnji vidi Čargo, Miše 2010 i ondje citiranu bibliografiju.

118 Šešelj 2009, str. 523, 525, 526. Za istočnomediteranske kontakte sa sjevernom Italijom vidi Yntema 1990, str. 182, bilj. 53, s Anconom vidi Collivichi 2002, str. 63,

je pronađen na otoku Visu, ali i na čitavom području srednje Dalmacije, nije bio predmetom detaljne studije. Najveći je razlog tome što je potvrđeni keramički import s tih prostora dosad bio gotovo zanemariv, premda prisutnost egejskoga i istočnomediterranskoga novca u Isi ukazuje na kontakte s tim prostorima.¹¹⁹ Mišljenja sam kako će objava materijala iz isejskih grobova koji se datiraju u 2. i 1. st. pr. Kr. donekle promijeniti tu sliku. Korak u tom pravcu svjetiljke su iz ove zbirke koje se mogu potvrditi kao maloazijski import, iz Pergama (br. 8) i Efeza,¹²⁰ dva velika središta keramičke proizvodnje na zapadnoj obali današnje Turske. Možda je i svjetiljka iz groba Va s Martvila rezultat istih kontakata.¹²¹ Naime, pojedini autori iznose mišljenje da je ovaj tip svjetiljaka, čiji disk ukrašavaju bogati reljefni figuralni motivi, najčešće prikazi iz mitologije, poput spomenutog primjera iz Ise, poznat s nekoliko nalazišta, u Ateni,¹²² u Italiji¹²³ i Egiptu,¹²⁴ također porijeklom iz Male Azije.¹²⁵ U sliku kontakata s maloazijskim prostorom odlično se uklapa i maloazijski novac koji je pronađen za istraživanja nekropole na Vlaškoj njivi.¹²⁶

Prihvatio li pretpostavku da je manji broj svjetiljaka iz ove kolekcije proizveden u isejskoj radionici, tada nam one pružaju određeni uvid u značajke te lokalne proizvodnje. Iz svega navedenog možemo potvrditi da se u drugoj polovici 2. st. i u 1. st. pr. Kr. u okviru proizvodnje sive keramike sa sivim-tamnosi-ivim premazom proizvode i svjetiljke, i to ručnim modeliranjem i izradom na lončarskom kolu. Da se u tom razdoblju proizvode i svjetiljke u kalupu, upućuje nedavno otkriveni donji dio kalupa od svijetlosmeđe gline za izradu kasnohelenističkih svjetiljaka na lokalitetu Bandirica.¹²⁷ Stoga su i isejski keramičari do kraja helenističkog doba kombinirali sve tri tehnike proizvodnje svjetiljaka, modelirajući ih pritom prema vlastitim preferencijama oblika i ukrasa, dodajući im

other two have red glaze.¹¹⁵ Half of an oil-lamp with brown glaze, also with furrowed shoulders, may be mentioned here as well.¹¹⁶

In lieu of a conclusion

The oil-lamps from the old inventory of the Graeco-Hellenistic Collection fit into the picture created by the thus-far published oil-lamps from central Dalmatia, but also bring some new insights that contribute to an enhancement of this picture. It is my belief that most of the oil-lamps from the Graeco-Hellenistic Collection's depot which I analyze herein were not locally produced. They were the products of several different pottery workshops of the eastern and central Mediterranean. The discovery of these oil-lamps confirm and supplement previous knowledge on the circulation of certain types of pottery products. By the same token, these imports point to the contacts that (in most cases) Issa maintained with different parts of the Mediterranean during the Hellenistic era, the most dynamic period of Issa's history. Although Issa had established its own pottery production by the latter half of the third century BC at the latest,¹¹⁷ which certainly satisfied most local needs, different ceramic items, in this case oil-lamps, continued to be imported. Moreover, judging by the finds from graves, there is a far higher number of imported oil-lamps compared to those that were locally produced. This fact may have reflected the local desire to place more "special" goods in graves with the deceased. Thus, this collection contains oil-lamps that were produced in the workshops of southern Italy and Asia Minor, and perhaps even in Egyptian workshops. The strong ties with southern Italy have been well documented in Issa from its very beginnings, and they continued into the second and first centuries BC, which is confirmed by the oil-lamps in this collection. Similar types of oil-lamps were imported from Italy in the late Hellenistic period, and besides Issa, they also appeared in Salona, which indicates contacts between these two cities. On the other hand, trade between the Adriatic and the Aegean and eastern Mediterranean intensified from the third century BC onward.¹¹⁸

431, i kartu potvrđenih kontakata kod Šešelj 2009, str. 509; s Apulijom vidi Yntema 1990, str. 181, 182, s područjem Albanije vidi Šešelj 2009, str. 505, 506.

119 Bonačić Mandinić, Visonà 2002, str. 327, 328; Šešelj 2009, str. 523, 524.

120 Vidi bilj. 107.

121 Vidi bilj. 111.

122 Howland 1958, type 47c, str. 158, br. 619.

123 Lion-Cean, Hoff 1986, br. 139.

124 Bailey 1975, Q 608.

125 Lion-Cean, Hoff 1986, str. 60, 61 (*Lampes semiplastique*).

126 Bonačić Mandinić 2014.

127 Čargo 2003, str. 409. Istraživanja na lokalitetu Bandirica nisu, zasad, cjelovito objavljena.

115 One Red-glaze oil-lamp, for which I also found analogies in Egyptian oil-lamps (Bailey 1975, Q 559), is from grave 6/1976, while another is from grave XIII or XV/1955 at Martvilo; see note no. 2.

116 This is the third oil-lamp that was found inside grave 150 at Vlaška njiva (unpublished, personal inspection of materials). See note 106.

117 On pottery production in Issa, see Čargo, Miše 2010 and the bibliography cited therein.

118 Šešelj 2009, pp. 523, 525, 526. For eastern Mediterranean contacts with northern Italy, see Yntema 1990, p.

lokalni karakter, ali uvijek ukorak s tipološkim i funkcionalnim postignućima tog doba.

Svjetiljke su bile vezane uz mnoge aspekte života određene zajednice i pojedinaca. Sukladno tome, dosadašnjim istraživanjima u Isi dokumentirane su u pogrebnom¹²⁸ i naseobinskom kontekstu.¹²⁹ U pogrebnom je kontekstu njihova uloga mogla biti praktične, ali i simbolične naravi.¹³⁰ Samo je nekoliko svjetiljaka koje su pronađene kao grobni prilozi na isejskim nekropolama sačuvalo tragove gorenja, odnosno korištenja. Ti primjeri sugeriraju praktičnu upotrebu, najvjerojatnije prethodnim korištenjem u svakodnevnom životu, a njihova je funkcija, u tom slučaju, rekontekstualizirana unutar pogrebnih obreda.¹³¹ Ipak, kod većine svjetiljaka nisu sačuvani tragovi korištenja, pa je moguće da su proizvedene samo za potrebe pogrebnog rituala te da je njihova uloga bila isključivo simbolične naravi. S obzirom na tipološku dataciju isejskih svjetiljaka, ali i dataciju nekih dokumentiranih grobnih cjelina, prema dostupnom stanju istraženosti, običaj polaganja svjetiljaka uz pokojnika u Isi proširio se krajem 3. st. pr. Kr., a najbolje je dokumentiran u razdoblju 2. i 1. st. pr. Kr.¹³² Nalazi iz ove zbirke također govore u prilog toj tvrdnji.¹³³ Stoga zaključujemo kako su svjetiljke u ovom razdoblju često korištene na spomenuti način u pogrebnim obredima tijekom kojih dolazi do tranzicije i transformacije identiteta pokojnika i živućih, kako bi pojedinci, ali i čitavo društvo, lakše prihvatili emocionalne, društvene i ideološke posljedice suočavanja s čovjekovom smrtnošću (Ekengren 2013, 177). To, naravno, ne znači da se u 4. i 3. st. pr. Kr. svjetiljke nisu polagale u grob tijekom pogreba, što sugeriraju rijetki raniji primjeri, no do-

Eastern Mediterranean Hellenistic imports discovered on the island of Vis, but also throughout central Dalmatia, have not undergone more thorough-going scrutiny. The greatest reason for this is that confirmed pottery imports from this region have thus far been negligible, although the presence of Aegean and eastern Mediterranean coins in Issa confirms that there were contacts with these territories.¹¹⁹ I believe that the publication of the materials from the Issa graves which have been dated to the second and first centuries BC will change this picture somewhat. A step in this direction are the oil-lamps from this collection which may be affirmed as imports from Asia Minor, from Pergamon (no. 8) and Ephesus,¹²⁰ two large centers of pottery production on the western coast of present-day Turkey. Perhaps the oil-lamp from grave Va at Martvilo resulted from these same contacts.¹²¹ Namely, individual scholars have expressed the view that this oil-lamp type, with the discus decorated by rich figural motifs in relief, usually depicting mythological scenes, such as the aforementioned example from Issa, is known at several sites in Athens,¹²² in Italy¹²³ and Egypt,¹²⁴ also originally from Asia Minor.¹²⁵ The coins from Asia Minor discovered during research into the necropolis at Vlaška njiva fits wonderfully into this picture of contacts with the territories of Asia Minor.¹²⁶

If the hypothesis that a small number of the oil-lamps in this collection were produced in an Issa workshop is accepted, then they offer some insight into the features of this local production. From all of the aforementioned points, it may be asserted that in the latter half of the second century and into the first century BC, production of oil-lamps, both hand-modelled and on pottery wheels, also proceeded within the framework of production of Grey slipped Ware with grey/dark-grey slip. That oil-lamps were also made in moulds during this period is indicated by the find of a lower section of a mould made of light-brown clay at the Bandirica site, used to make late Hellenistic

128 Vidi bilj. br. 2.

129 Čargo 2008, str. 450.

130 Praktična upotreba svjetiljaka u pogrebnom kontekstu uključuje niz mogućnosti. Ako su pripreme za pogreb, poput kopanja grobne jame, obavljane noću, ostaci svjetiljaka oko groba mogu biti rezultat tih aktivnosti. Ulomci svjetiljaka nađeni oko grobova također mogu biti materijalni ostaci vezani uz obrede koji su se u neposrednoj blizini groba odvijali u vrijeme pogreba ili u različitim razdobljima nakon pogreba.

131 To treba uzeti s oprezom jer nije na svim svjetiljkama sačuvan nos.

132 To je suprotno Farosu, gdje od četiri svjetiljke tri pripadaju razdoblju druge polovice 4. st. ili prve polovice 3. st. pr. Kr. Za bibliografiju vidi bilješku 92.

133 Jedina iznimka sa sigurno utvrđenim kontekstom, koji se datira u razdoblje od druge polovice 4. st. do početka 3. st. pr. Kr. svjetiljka je iz groba 65 s Vlaške njive, dok je svjetiljka br. 6 iz ove zbirke, nažalost, bez sigurnog konteksta.

182, note 53, with Ancona, see Collivichi 2002, pp. 63, 431, and a map of confirmed contacts in Šešelj 2009, p. 509; with Apulia, see Yntema 1990, pp. 181, 182, with the territory of Albania, see Šešelj 2009, pp. 505, 506.

119 Bonačić Mandinić, Visona 2002, pp. 327, 328; Šešelj 2009, pp. 523, 524.

120 See note 107.

121 See note 111.

122 Howland 1958, type 47c, p. 158, no. 619.

123 Lion-Cean, Hoff 1986, no. 139.

124 Bailey 1975, Q 608.

125 Lion-Cean, Hoff 1986, pp. 60, 61 (*Lampes semi-plastique*).

126 Bonačić Mandinić 2014.

sadašnjim istraživanjima takva praksa još uvijek nije dovoljno dokumentirana.

Zahvale:

Najljepše zahvaljujem Branku Kiriginu, koji je u razdoblju od 1979. do 2012. vodio Grčko-helenističku zbirku Arheološkog muzeja u Splitu, što mi je ustupio ovaj materijal na obradu; zahvaljujem mu i na korisnim savjetima koje mi je pružio prilikom obrade materijala. Zahvalnost dugujem i Borisu Čargu, višem kustosu Arheološke zbirke i lokaliteta *Issa*, kao i sadašnjoj kustosici Grčko-helenističke zbirke Jeleni Jovanović. Crteže je izradio Zoran Podrug, a fotografije Tonći Seser, kojima ovom prigodom na tome toplo zahvaljujem.

oil-lamps.¹²⁷ Thus, the ceramicists of Issa combined all three oil-lamp production techniques by the end of the Hellenistic era, while modelling them in line with their own preferences for shape and ornamentation, adding a local character, but always in step with the typological and functional achievements of the era.

Oil-lamps were associated with many aspects of the life of a community and individual. In this vein, they have been documented in the context of graves¹²⁸ and residence¹²⁹ in previous research in Issa. In the burial context, their role may have been both practical and symbolic.¹³⁰ Only several oil-lamps found as grave goods in the Issa necropolises have traces of burning, i.e., use, preserved on them. These examples suggest practical use, most likely prior use in everyday life, while their function, in this case, was recontextualized as a part of burial rites.¹³¹ Even so, on most oil-lamps traces of use have not been preserved, so it is plausible that they were made solely for use in burial rites and that their role was exclusively symbolic in nature. Given the typological dating of the Issa oil-lamps, as well as the dating of certain documented grave units, based on the current level of research, the custom of burying oil-lamps with the deceased in Issa spread at the end of the third century BC, and it has been best documented in the period encompassing the second and first centuries BC.¹³² The finds from this collection also back this assertion.¹³³ Thus, it may be concluded that the oil-lamps in this period were often used in burial rites during which there was a transition and transformation of identities of the deceased

---

127 Čargo 2003, p. 409. The research at the Bandirica site has not as yet been completely published.

128 See note no. 2.

129 Čargo 2008, p. 450.

130 The practical use of oil-lamps in burial contexts encompasses a number of possibilities. If the preparations for a funeral, such as digging a grave, were done at night, the remains of oil-lamps around the grave may be tied to such activity. Pieces of oil-lamps found around graves may also be physical remains tied to rituals that proceeded in the immediate vicinity of the grave during the funeral or at various periods afterward.

131 This should be considered with some caution, because the nozzles on all oil-lamps have not been preserved.

132 This is the opposite of the situation in Pharos, where three oil-lamps out of four date to the latter half of the fourth century or the first half of the third century BC. For a bibliography, see note 92.

133 One exception with a certainly confirmed context, which has been dated to the period from the latter half of the fourth century to the beginning of the third century BC is the oil-lamp from grave 65 at Vlaška njiva, while oil-lamp no. 6 from this collection has, unfortunately, no certain context.

and the living, so that individuals, but also society as a whole, could more easily accept the emotional, social and ideological consequences of confronting human mortality (Ekengren 2013, 177). This, naturally, does not mean that in the fourth and third centuries BC oil-lamps were not sometimes placed in graves during funerals, which is suggested by the rare earlier examples, but this practice has not been sufficiently documented in the research up to this point.

Acknowledgements:

I would like to extend my most heartfelt gratitude to Branko Kirigin, who managed the Graeco-Hellenistic Collection of the Archaeological Museum in Split from 1979 to 2012, for allowing me to analyze these materials; I would also like to thank him for the useful advice he offered during my work. I also owe a debt of gratitude to Boris Čargo, the senior curator of the Issa Archeological collection and site, and also to the current curator of the Graeco-Hellenistic Collection, Jelena Jovanović. The sketches were done by Zoran Podrug, and the photographs were taken by Tonći Seser, whom I also thank on this occasion.

T. 1 / P. 1

KATALOG

Kratice:

d. – dužina; š. – širina; v. – visina; pr. – promjer

1. Inv. br. Fc 1233 (T. 1. 1). Pronađena je 1930. Mjesto nalaza nepoznato (Vis?).
Sačuvana u cijelosti. Izrađena na lončarskom kolu. Tragovi kola sačuvani su na dnu. Na nosu se zamjećuju tragovi gorenja.
Dimenzije: d. 10,1 cm, š. 5,9 cm, v. s ručkom 4,9 cm, v. bez ručke 2,3 cm, pr. otvora na disku 3,8 cm, pr. dna 4,5 cm.
Fino pročišćena glina, *Munsell 2.5 YR 6/6 (light red)*, s rijetkim sitnim makroskopski vidljivim bijelim primjesama. Crveno-smeđi premaz, odlično sačuvan, prekriva čitavu, vanjsku i unutrašnju, površinu svjetiljke, samo je mjestimično, na manjim površinama, otpao.
Opis: Nisko okruglo tijelo svjetiljke naglašeno je zaobljenog profila. Okrugli otvoreni disk ima okomito izdignut rub na koji se spaja okomita trakasta ručka. Profil ručke je izduženo-plosnat. Zaobljeno rame nije ukrašeno. Kraći nos ima zaobljeni završetak, s većim ovalnim otvorom za fitilj. Svjetiljka stoji na udubljenoj stajaćoj plohi, čije je središte, dim. 0,5 cm, dodatno uvučeno.
Provenijencija: import. Južna Italija?
Analogije: ista kod Bruneau 1965, T. 1. 3 (otok Del); veoma slične: Vikić-Belančić 1972-1973, str. 129, T. I. 6; Bailey 1975, str. 329, 330, T. 128. Q 695, Q 696 (Italija); Lion Cean, Hoff 1986, str. 33, br. 28; Masiello 1999, str. 557-559, T. 21. c-d (nekropola Rutigliano); Masiello 1992, str. 60, 61, T. XXX, 1. bilj. 20, 21, 22 (Daunija, Peuce-tija i Lukanija); Riccardi 1998, T. XI. treći red, treća po redu s desne strane (Ruvo di Puglia).
Datacija: kraj 5. st. pr. Kr. - 4. st. pr. Kr.
2. Inv. br. Fc 339 (T. 1. 2). Salona, kupljeno 1885. godine.
Nedostaje veći dio nosa i ručka. Izrađena na kolu.
Dimenzije: sačuvana d. 6,7 cm, š. 5,3 cm, š. otvora na disku 2 cm, v. 3,2 cm, pr. dna 2,8 cm.
Fino pročišćena glina, *Munsell 7.5 YR 7/4 (pink)* s pokojim makroskopski vidljivim sitnim bijelim primjesama i rijetkim tinjcem. Crni premaz prekrivao je čitavu svjetiljku, a većim je dijelom otpao.
Opis: Tijelo je okruglo, zaobljenog profila i debljih stijenki. Na širem disku zaravnjene površine smješten je veći otvor za ulje, kružnog oblika, okružen plitkim udubljenjem. Rame, koje nije ukrašeno, naglo se i koso spušta prema sredini

CATALOGUE

Abbreviations:

l. – length; w. – width; h. – height; dia. – diameter

1. Inv. no. Fc 1233 (P. 1. 1). Found in 1930. Find-site unknown (Vis?).
Entirely preserved. Made on pottery wheel. Traces of wheel preserved on bottom. Traces of burning notable on nozzle.
Dimensions: l. 10.1 cm, w. 5.9 cm, h. with handle 4.9 cm, h. without handle 2.3 cm, dia. of pouring hole 3.8 cm, dia. of base 4.5 cm.
Fine purified clay, *Munsell 2.5 YR 6/6 (light red)*, with rare tiny macroscopically visible white temper grains. Red-brown glaze, superbly preserved, covers lamp's entire external and internal surface, fell off only at places, over smaller surfaces.
Description: Low round body of oil-lamp has notably rounded profile. Round pouring hole has vertically raised rim to which vertical ribbon-like handle connects. Handle profile is oblong-lopsided. Rounded shoulders decorated. Short nozzle has rounded end, with large oval opening for wick. Oil-lamp stands on recessed surface, with centre, dim. 0.5 cm, additionally drawn inward.
Origin: import from southern Italy?
Analogies: same with Bruneau 1965, P. 1. 3 (island of Delos); very similar: Vikić-Belančić 1972-1973, p. 129, P. I. 6; Bailey 1975, p. 329, 330, P. 128. Q 695, Q 696 (Italy); Lion Cean, Hoff 1986, p. 33, no. 28; Masiello 1999, pp. 557-559, P. 21. c-d (Rutigliano necropolis); Masiello 1992, p. 60, 61, P. XXX. 1, note 20, 21, 22 (Daunia, Peucetia and Lucania); Riccardi 1998, P. XI. third row, third object from the right side (Ruvo di Puglia).
Dating: end of 5th cent. BC - 4th cent. BC
2. Inv. no. Fc 339 (P. 1. 2). Salona, purchased in 1885
Most of nozzle and handle missing. Made on wheel.
Dimensions: preserved l. 6.7 cm, w. 5.3 cm, w. of discus opening 2 cm, h. 3.2 cm, dia. of base 2.8 cm.
Fine purified clay, *Munsell 7.5 YR 7/4 (pink)* with isolated macroscopically visible tiny white temper grains and rare mica. Black glaze covers entire lamp, but mostly it has fallen off.
Description: Body is round, with rounded profile and thick walls. Large pouring hole for oil is set in flattened surface of wider discus; it is circular, encircled by shallow depression. Shoulder,

tijela. Sačuvan je samo dio izduženog nosa čije su dimenzije nepoznate, kao i oblik njegova završetka. Nasuprot nosu sačuvan je minimalni dio korijena okomite trakaste ručke, čiji je presjek bio izduženo-ovalnog oblika. Dno lucerne je ovalno-kružnog oblika i ravno.

Provenijencija: import.

Analogije: slične, bez ručke, Broneer 1930, str. 140, T. III. 112 (Korint); Howland 1958, str. 61, T. 8. 37, 236 (Atena); Delli Ponti 1996, str. 130 (Nekropola Vaste-Fondo Aia, datacija kraj 4. st. pr. Kr.); Cocchiario, Andreassi 1988, str. 105 (Brindizi, prva trećina 2. st. pr. Kr.); slične, bez premaza, Gamberini 2005, str. 138, T. 8. 55, 14 (Phoinike).

Datacija: druga polovica 4. st. - prva trećina 2. st. pr. Kr.

Objavljeno: Bulić 1886, str. 69.

3. Inv. br. Fc 1380 (T. 1. 3). Nepoznato nalazište (Vis?), 1930.

Sačuvana u cijelosti. Izrađena na lončarskom kolu. Tragovi gorenja na nosu.

Dimenzije: d. 12,7 cm, š. 6,5 cm, v. s ručkom 6,5 cm, v. bez ručke 3,9 cm, pr. diska 4,3 cm, pr. otvora na disku 1 cm, pr. dna 4.2 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell* 10 YR 8/3 (*very pale brown*), s makroskopski vidljivim veoma čestim tinjcem. Crni premaz koji je izvorno prekrivao čitavu površinu lucerne većim je dijelom otpao.

Opis: Tijelo je svjetiljke okruglo, zaobljenog profila. Veći, okrugli disk izrazito je udubljen, obrubljen debljim prstenom. U sredini diska je kružni otvor za ulje. Uže, zaobljeno rame nije ukrašeno, osim na prijelazu prema nosu, gdje je sa svake strane urezana dvostruka kosa kraća linija. Okomita urezana linija spaja prsten oko diska sa dvama urezanim krugovima na nosu, koji podsjećaju na brojku 8. Izduženi nos završava širokim lukom, na kojemu je nepravilan ovalni otvor za fitilj. Svjetiljka stoji na punom, naglašenom dnu, kružnog oblika. Po blago udubljenoj sredini dna urezana su dva slova: *NI*, na čijim su krajevima utisnuti kružići.

Provenijencija: import. Italija?

Analogije: Bailey 1975, Q 117 (Lakonija); Masiello 1992, T. XXXI. 3, 4; Delli Ponti 1996, str. 206, br. 218 (nekropola Vaste-Fondo Aia), za dno Walters 1914, str. 45 (*N* s kružićima); Bailey 1975, Q 714, Q 715 (*N* s kružićima).

Datacija: druga polovica 3. st. - 2. st. pr. Kr.

undecorated, descends sharply and diagonally toward middle of body. Only part of oblong nozzle preserved, dimensions and shape of end unknown. Opposite the nozzle, minimum portion of vertical ribbon-like handle preserved; handle cross-section is oblong-oval. Bottom of oil-lamp is oval-circular and flat.

Origin: import.

Analogies: similar, without handle, Broneer 1930, p. 140, P. III. 112 (Corinth); Howland 1958, p. 61, P. 8. 37, 236 (Athens); Delli Ponti 1996, p. 130 (Vaste-Fondo Aia necropolis, dating end of 4th cent. BC); Cocchiario, Andreassi 1988, p. 105 (Brindizi, first third of 2nd cent. BC) similar, without glaze; Gamberini 2005, p. 138, P. 8. 55, 14 (Phoenice).

Dating: latter half of 4th cent. - first third of 2nd cent. BC

Published: Bulić 1886, p. 69.

3. Inv. no. Fc 1380 (P. 1. 3). Unknown find site (Vis?), 1930.

Entirely preserved. Made on pottery wheel. Traces of burning on nozzle.

Dimensions: l. 12.7 cm, w. 6.5 cm, h. with handle 6.5 cm, h. without handle 3.9 cm, dia. of discus 4.3 cm, dia. of pouring hole 1 cm, dia. of base 4.2 cm.

Fine purified clay, *Munsell* 10 YR 8/3 (*very pale brown*), with macroscopically visible very frequent mica grains. Black glaze originally covered entire surface of lamp has mostly fallen off.

Description: Body of lamp is round, with rounded profile. Large, round discus is notably recessed, bordered by thick ring. Round pouring hole in middle of discus. Narrower, rounded shoulder is not adorned, except at transition toward nozzle, where short diagonal double lines are engraved on each side. Vertically engraved line connects ring around discus with two engraved circles on nozzle, which resembles number 8. Oblong nozzle ends in wide arch, on which there is irregular oval opening for wick. Oil-lamp stands on full, prominent circular base. On slightly recessed bottom, two letters are engraved: *NI*, with circlets impressed at their ends.

Origin: import from Italy?

Analogies: Bailey 1975, Q 117 (Laconia); Masiello 1992, P. XXXI. 3, 4; Delli Ponti 1996, p. 206, no. 218 (Vaste-Fondo Aia necropolis), for bottom; Walters 1914, p. 45 (*N* with circlets); Bailey 1975, Q 714, Q 715 (*N* with circlets).

Dating: latter half of 3rd cent. - 2nd cent. BC

4. Inv. br. Fc 551 (T. 1. 4). Salona, kupljeno 1892. Nedostaje polovica ručke i veći dio diska. Izrađena u kalupu?
Dimenzije: d. 10,2 cm, š. 5,3 cm, v. 3 cm, pr. diska 2,5 cm, pr. dna 3,3 cm.
Fino pročišćena glina, *Munsell 7.5 YR 6/1 (grey)*, s veoma čestim makroskopski vidljivim tinjcem te pokojom sitnom bijelom primjesom. Tamno-sivi mat premaz odlično je sačuvan i prekriva čitavu površinu svjetiljke.
Opis: Tijelo je okruglo, bikoničnog profila. Udubljeni manji disk okruglog je oblika, sa središnjim otvorom za ulje nepoznatih dimenzija. Šire zaobljeno rame nije ukrašeno. Izduženi nos lagano se uzdiže i završava širokim lukom. Veći otvor za fitilj nepravilnog je okruglog oblika. Sačuvana je polovica okomite trakaste ručke, s izduženo-ovalnim presjekom. Udubljeno dno naglašeno je prstenasto.
Provenijencija: import.
Analogije: Broneer 1947, T. LX. 18, prva gore lijevo (Korint); Bruneau 1965, T. 2. 49, 51 (otok Del); Bailey 1975, str. 199, 200, Q 466 (istočna Egeja), Clairmont 1975, str. 214, T. 48. 1 (Salona); Masiello 1992, T. XXIX. 2; Masiello 1994, str. 347, sl. 293 (Tarant); Čargo 2007, str. 450 (Isa).
Datacija: druga polovica 2. st. - prva polovica 1. st. pr. Kr.
Objavljeno: Bulić 1893, str. 53.
4. Inv. no. Fc 551 (P. 1. 4). Salona, purchased in 1892.
Half of handle and most of discus missing. Made in mould?
Dimensions: l. 10.2 cm, w. 5.3 cm, h. 3 cm, dia. of discus 2.5 cm, dia. of base 3.3 cm.
Fine purified clay, *Munsell 7.5 YR 6/1 (grey)*, with very common macroscopically visible mica and isolated tiny white temper grains. Dark-grey glaze wonderfully preserved and covers entire surface of lamp.
Description: Body is round, with biconical profile. Recessed small discus is round, with central pouring hole of unknown dimensions. Wider rounded shoulder unadorned. Oblong nozzle ascends slightly and ends in wide arch. Large opening for wick has irregular round shape. Half of vertical ribbon-shaped handle has been preserved, with oblong-oval cross-section. Recessed base is notably ring-shaped.
Origin: import.
Analogies: Broneer 1947, P. LX. 18, first upper left (Corinth); Bruneau 1965, P. 2. 49, 51 (island of Delos); Bailey 1975, p. 199, 200, Q 466 (eastern Aegean); Clairmont 1975, p. 214, P. 48. 1 (Salona); Masiello 1992, P. XXIX. 2; Masiello 1994, p. 347, fig. 293 (Taranto); Čargo 2007, p. 450 (Issa).
Dating: latter half of 2nd cent. - first half of 1st cent. BC
Published: Bulić 1893, p. 53.
5. Inv. br. 63479 (T. 1. 5). Vis, godina pronalaska nepoznata. Nedostaje ručka. Izrađena u kalupu. Tragovi gorjenja na nosu.
Dimenzije: d. 10,2 cm, š. 6,7 cm, v. 3,4 cm, pr. otvora na disku 1,5 cm, pr. otvora na nosu 1,2 cm, pr. dna 4,1 cm.
Fino pročišćena glina, *Munsell 5 YR 7/6 (reddish yellow)*, s čestim makroskopski vidljivim tinjcem i nešto rjeđim bijelim primjesama. Djelomično je sačuvan crno-smeđi premaz koji je izvorno prekrivao čitavu površinu.
Opis: Svjetiljka je kruškolikog oblika, s lagano suženim prijelazom prema nosu te obrubljena visokim ovratnikom. Disk je spojen s nosom u cjelinu, a središnji otvor za ulje kružnog je oblika. Kanal između tijela i ovratnika dubok je i pravilan. Po sredini, sa svake strane, manji je ovalni otvor, pravokutnog presjeka. Od okomite trakaste ručke, koja je spajala vanjsku stranu uzdignutog ruba svjetiljke s diskom, u neposrednoj blizini otvora za ulje, sačuvan je samo korijen. Ručka je imala izduženo-ovalni profil. Završetak nosa oblikovan je blago zaobljeno, a otvor za
5. Inv. no. 63479 (P. 1. 5). Vis, year of discovery unknown.
Handle missing. Made in mould. Traces of burning on nozzle.
Dimensions: l. 10.2 cm, w. 6.7 cm, h. 3.4 cm, dia. of pouring hole 1.5 cm, dia. of nozzle opening 1.2 cm, dia. of base 4.1 cm.
Fine purified clay, *Munsell 5 YR 7/6 (reddish yellow)*, with common macroscopically visible mica and some rare white temper grains. Partially preserved black-brown glaze which originally covered entire surface.
Description: Pear-shaped oil-lamp, with slightly narrowed transition toward nozzle and bordered by high collar. Discus is connected to nozzle in single piece, and central pouring hole is circular. Channel between body and collar is deep and regular. Small oval openings with rectangular cross-section, are on each side down the middle. Only base of the vertical handle has been preserved; it connects external side of raised lamp edge with discus in the immediate vicinity of the pouring hole. End of nozzle is gently rounded in

fitilj je ovalnog oblika. Prstenasto naglašeno dno lagano je udubljeno.

Provenijencija: import.

Analogije: slično Howland 1958, T. 46. 542; za oblik Bruneau 1965, T. 23. 4263.

Datacija: druga polovica 3. st. - 2. st. pr. Kr.

6. Inv. br. Fc 1232 (T. 1. 6). Nepoznato nalazište (Vis?), kupljeno 1930.

Nedostaje završetak nosa. Izrađena u kalupu. Vanjska površina zgladana.

Dimenzije: d. 7,5 cm, š. 6,2 cm, v. 2,8 cm, pr. diska 2,3 cm, pr. otvora na disku 1,3 cm, pr. dna 3 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell grey 1 4/1 (dark grey)*, s makroskopski vidljivim tinjcem. Tamnosivi mat premaz odlično je sačuvan i prekriva čitavu površinu svjetiljke.

Opis: Tijelo svjetiljke naglašenog je bikoničnog profila. Na manjem udubljenom disku zamjećuje se veći širi otvor s blago izdignutim rubom, koji je okružen s dva prstena. S lijeve strane tijela je bočna istaka, sa zaobljenim vrhom. Široko rame, koje je koso postavljeno, nije ukrašeno. Svjetiljka nije imala ručku te stoji na istaknutome kružnom punom dnu, koje je ravne površine. U sredini je urezano grčko slovo Σ , sigma.

Provenijencija: import, Egipat?

Analogije: za oblik vidi Walters 1914, str. 44, br. 316 (reljefno ukrašena); Hayes 1980, str. 168, T. 10. 87 (reljefno ukrašena); Mlynarczyk 1997, str. 128, sl. 2, tip 2b, IV (reljefno ukrašena).

Datacija: druga polovica 3. st. pr. Kr.

7. Inv. br. Fc 1025 (T. 1. 7). Pronađena u Visu, 1926. godine.

Sačuvana je u cijelosti, spojena od nekoliko dijelova. Izrađena u kalupu.

Dimenzije: d. 18 cm, š. 11,1 cm, v. s ručkom 7,5 cm, v. bez ručke 5,2 cm, pr. diska 5 cm, pr. otvora na disku 1,5 cm, pr. dna 6,3 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell 7/1 (light grey)*, bez makroskopski vidljivih primjesa. Tamnosmeđi do crni premaz koji prekriva čitavu površinu svjetiljke mjestimično je izbljedio ili otpao.

Opis: Tijelo svjetiljke izrazito je bikoničnog profila. Veoma udubljeni maleni disk, sa središnjim kružnim otvorom za ulje, ukrašen je dvjema blago urezanim koncentričnim kružnicama. Disk obrubljuje deblji, veoma naglašeni prsten, koji je ukrašen kombinacijom koso urezanih kraćih linija i utisnutih točkica. Prema ručki na tijelu su dvije bočne istake, blago trokutastog oblika, sa zaobljenim vrhom. Rame je široko i ukrašeno duboko urezanim brazdama koje se radijalno

form, while wick opening is oval. Ring-shaped prominent base is slightly recessed.

Origin: import.

Analogies: similar to Howland 1958, P. 46. 542; for the shape, Bruneau 1965, P. 23. 4263.

Dating: latter half of 3rd cent. - 2nd cent. BC

6. Inv. no. Fc 1232 (P. 1. 6). Unknown find site (Vis?), purchased in 1930.

End of nozzle missing. Made in mould. External surface polished.

Dimensions: l. 7.5 cm, w. 6.2 cm, v. 2.8 cm, dia. of discus 2.3 cm, dia. of pouring hole 1.3 cm, dia. of base 3 cm.

Fine purified clay, *Munsell grey 1 4/1 (dark grey)*, with macroscopically visible mica. Dark-grey matte glaze wonderfully preserved and covers entire surface of lamp.

Description: Body of oil-lamp has prominent biconical profile. Large wider pouring hole with raised rim encircled by two rings notable on slightly recessed discus. Lateral lug with rounded tip on left side of body. Wide shoulder, set diagonally, is unadorned. Oil-lamp did not have handle and stands on emphasized circular full base, which has straight surface. Greek letter sigma, Σ , engraved in middle.

Origin: import, Egypt?

Analogies: for the shape, see Walters 1914, p. 44, no. 316 (adorned in relief); Hayes 1980, p. 168, P. 10. 87 (adorned in relief); Mlynarczyk 1997, p. 128, Fig. 2, type 2b, IV (adorned in relief).

Dating: latter half of 3rd cent. BC

7. Inv. no. Fc 1025 (P. 1. 7). Discovered in Vis, 1926.

Entirely preserved, assembled from several pieces. Made in mould.

Dimensions: l. 18 cm, w. 11.1 cm, h. with handle 7.5 cm, h. without handle 5.2 cm, dia. of discus 5 cm, dia. of pouring hole 1.5 cm, dia. of base 6.3 cm.

Fine purified clay, *Munsell 7/1 (light grey)*, without macroscopically visible temper grains. Dark-brown to black glaze that covers entire surface of oil-lamp has faded or fallen off at places.

Description: Body of oil-lamp has markedly biconical profile. Very recessed small discus, with central round pouring hole, adorned with lightly engraved concentric circlets. Discus bordered by thick, very prominent ring, which is adorned with combination of diagonally engraved short lines and impressed dots. Two lateral lugs on body toward handle, with slightly triangular shape and rounded tips. Shoulder is wide and adorned with

šire. Ovaj ukras prelazi i na bočne istake. Podno ručke rame je sa svake strane reljefno ukrašeno vegetabilnim motivom. Izduženi nos, također reljefno ukrašen, zaravnjene je površine. Ovaj dio ukrasa poprilično je izlizan, ali se naslućuju dvije izdužene volute, između kojih je nerazpoznatljivi motiv. Nos završava širokim lukom, a otvor za fitilj nepravilnog je ovalno-okruglog oblika. Sa stražnje strane nosa urezane su dvije kose crte koje tvore slovo *V*. Vertikalna prstenasta ručka izduženog je, blago bikoničnog profila. Udubljeno dno naglašeno je debljim prstenom, uz još jedan prsten, po sredini dna.

Provenijencija: import, Egipat?

Analogije: oblik Fossey, Zoitopouplou 1987, sl. 7. 3, tip 3a, IV; Mlynarczyk 1997, 3Aa, IV (s ručkom), 3b, IV (bez ručke); sličan ukras na prstenu oko diska Mlynarczyk 1997, sl. 140, 146; ukras na ramenima Hayes 1980, str. 167, T. 9. br. 76; Daszewski 1987, str. 54, 55, sl. 2, 12, 13; Mlynarczyk 1997, br. 51; volute na nosu Mlynarczyk 1997, tip F i G; oblik nosa Mlynarczyk tip IV.

Datacija: 2. st. pr. Kr.

8. Inv. br. 63477 (T. 2. 8). Pronađena 1955. godine u Visu, na nekropoli Martvilo.

Nedostaje završetak nosa, manji dio diska i vrh reljefno modelirane palmete ispred ručke. Izrađena u kalupu.

Dimenzije: d. 13,5 cm, š. 10,3 cm, v. s ručkom 8 cm, v. bez ručke 4,5 cm, pr. diska 4,6 cm, pr. dna 5,7 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell 7/1 (light grey)*, s veoma čestim makroskopski vidljivim tinjcem. Tamnosivi premaz koji je prekivao čitavu površinu većim je dijelom otpao.

Opis: Tijelo svjetiljke je okruglo, zaobljenog profila, sa dvije bočne istake po sredini, pravokutnog oblika. Okrugli, veoma udubljeni disk obrubljen je dvama niskim prstenima. Zaobljeno rame, zajedno s bočnim istakama, prekriveno je vegetabilnim ukrasom u reljefu, koji je dosta izlizan. Završetak nosa nepoznatog je oblika. Na okomito postavljenu trakastu ručku s prednje je strane nalijepljen reljefno oblikovan ukras, palmeta. Kružno, veoma udubljeno dno naglašeno je prstenom. Osim toga zamjećuju se još dva prstena, od kojih je jedan u samoj sredini dna.

Provenijencija: import, Pergam.

Analogije: za oblik vidi Schäffer 1958, Herzblattlampen, str. 130-144 (Pergam); Bruneau 1965, 4202-4217 (Del); za oblik istaka Schäffer 1958, Q 44, 45, T. 63. Q 50, T. 64, 65; Bruneau 1965, 4225, T. 15, 135; Di Filippo Balestrazzi 1988, T.

deeply engraved furrows which spread radially. This ornament also transitions to lateral lugs. Shoulder adorned with vegetable motifs on each side at the base of handle. Oblong nozzle, also ornamented in relief, has flat surface. This part of ornamentation is rather worn, but two elongated volutes may be discerned, with illegible motif between them. Nozzle ends in wide arch, while opening for wick has irregular oval-circular shape. Two diagonal dashes formed the letter *H* are engraved on rear side of nozzle. Vertical ring-shaped handle has oblong, slightly biconical profile. Recessed base is emphasized by thick ring, with additional ring in middle of bottom.

Origin: import, Egypt?

Analogies: shape, Fossey & Zoitopouplou 1987, Fig. 7. 3, type 3a, IV; Mlynarczyk 1997, 3Aa, IV (with handle), 3b, IV (without handle); similar ornament on ring around discus, Mlynarczyk 1997, Fig. 140, 146; ornament on shoulders, Hayes 1980, p. 167, P. 9. no. 76; Daszewski 1987, pp. 54, 55, Fig. 2, 12, 13; Mlynarczyk 1997, no. 51; volutes on nozzle Mlynarczyk 1997, types F and G; nozzle shape, Mlynarczyk type IV.

Dating: 2nd cent. BC

8. Inv. no. 63477 (P. 2. 8). Discovered in Vis in 1955, at the Martvilo necropolis.

End of nozzle, lower section of discus and the tip of the palmette modelled in relief below the handle are missing. Made in mould.

Dimensions: l. 13.5 cm, w. 10.3 cm, v. with handle 8 cm, h. without handle 4.5 cm, dia. of discus 4.6 cm, dia. of base 5.7 cm.

Fine purified clay, *Munsell 7/1 (light grey)*, with very common macroscopically visible mica. Dark-grey glaze that covered entire surface has largely fallen off.

Description: Body of lamp is round, with rounded profile, with two lateral lugs in the middle with rectangular shape. Round, very recessed discus bordered by two low rings. The rounded shoulder, together with lateral lugs, was covered with a vegetable ornament in relief, which was rather worn. Shape of nozzle end is unknown. Ornament rendered in relief, palmette, affixed to front side of vertically set ribbon-like handle. Circular, very recessed base has prominent ring. Additionally, two more ring may be observed, of which one is in the middle of the bottom.

Origin: import, Pergamon.

Analogies: for the shape, see Schäffer 1958, Herzblattlampen, pp. 130-144 (Pergamon); Bruneau 1965, 4202-4217 (Delos); for the lug shape, Schäffer 1958, Q 44, 45, P. 63. Q 50, P. 64, 65;

T. 2 / P. 2

8

9

10

11

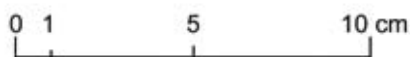
12

13

14

15, 135; za dno vidi Schäffer 1958, T. 55, O 1, T. 66, Q 62; Zaccaria Ruggiu 1980, 63b (Muzej u Trevisu); Hayes 1980, str. 178, T. 14. 146; za ručku u obliku palmete Schäffer 1958, T. 57. Q 1.

Datacija: 2. - 1. st. pr. Kr.

9. Inv. br. 63482 (T. 2. 9). Nepoznato nalazište (Vis?) i godina pronalaska.

Izrađena u kalupu. Nedostaje manji ulomak na završetku nosa.

Dimenzije: d. 10, 4 cm, š. 5,7 cm, v. s drškom 3,8 cm, v. bez drške 2,6 cm, pr. diska 2,8, pr. otvora na disku 1,1 cm, pr. dna 2,9 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell* 10 YR 8/3 (grey), s čestim makroskopski vidljivim tinjcem. Tamnosivi premaz sačuvan je u tragovima. Izvorno je prekrivao cijelu površinu svjetiljke.

Opis: Tijelo svjetiljke je okruglo, bikoničnog profila. Manji disk je okruglog oblika, a u središtu udubljene površine nalazi se otvor za ulje. Otvor je manjih dimenzija i kružnog oblika. Disk je obrubljen ureznom kružnicom. Prema nosu je urezana okomita linija, na kojoj je urezan niz od 7 kraćih okomitih linija, koje zatvaraju odjeljenja široka 2 mm. Rame je šire i ukrašeno duboko urezanim žljebovima koji se šire radijalno. Izduženi nos završava širokim lukom, na kojemu je nepravilno ovalni otvor za fitilj. Okomito postavljena trakasta ručka izduženog je profila. Neznatno udubljeno dno naglašeno je blagim prstenom, unutar kojeg je reljefno izdignut simbol koji podsjeća na grčko slovo Ψ , a možda je i oznaka za osti.

Provenijencija: import.

Analogije: Bruneau 1965, str. 80, 3367 (otok Del); Clairmont 1975, T. 48. 4 (Salona); Bailey 1975, 335, Q 708, i ondje spomenuta bibliografija (Italija); Di Filippo Balestrazzi 1988, str. 128, T. 23. 174 (Muzej u Akvileji); Masiello 1994, 347, sl. 293 (Tarant); Colivichi 2002, 260, 261, i ondje spomenuta bibliografija (Ancona); Conte 2005, str. 325, sl. 2 (južna Italija).

Datacija: zadnja četvrtina 2. st. - 1. st. pr. Kr.

10. Inv. br. Fc 540 (T. 2. 10). Isa, kupljeno 1891. godine.

Nedostaje ručka i dio nosa sa završetkom. Izrađena u kalupu.

Dimenzije: d. 8,5 cm, š. 6,3 cm, v. 3,5 cm, pr. diska 3,2, pr. otvora na disku 0,8, pr. dna 4,4 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell* 10 YR 8/3 (grey), s veoma čestim, makroskopski vidljivim tinjcem. Tamnosivi premaz, možda izbljedio od

Bruneau 1965, 4225, P. 15. 135; Di Filippo Balestrazzi 1988, P. 15. 135; for the base, see Schäffer 1958, P. 55. O 1, P. 66. Q 62; Zaccaria Ruggiu 1980, 63b (Museum in Treviso); Hayes 1980, p. 178, P. 14. 146; for the palmette-shaped handle, Schäffer 1958, P. 57. Q 1.

Dating: 2nd - 1st cent. BC

9. Inv. no. 63482 (P. 2. 9). Find-site (Vis?) and discovery date unknown.

Made in mould. Missing smaller fragment at tip of nozzle.

Dimensions: l. 10.4 cm, w. 5.7 cm, h. with handle 3.8 cm, h. without handle 2.6 cm, dia. of discus 2.8, dia. of pouring hole 1.1 cm, dia. of base 2.9 cm.

Fine purified clay, *Munsell* 10 YR 8/3 (grey), with common macroscopically visible mica. Dark-grey glaze preserved in traces. Originally covered lamp's entire surface.

Description: Body of lamp is round, with biconical profile. Small discus is round, pouring hole is in middle of recessed surface. Opening is small and circular. Discus bordered by engraved circlet. Vertical line engraved toward nozzle, on which row of 7 shorter vertical lines is engraved, which encloses 2 mm wide section. Shoulder is wide and adorned with deeply engraved furrows that spread radially. Oblong nozzle ends in wide arch, on which there is irregular oval wick opening. Vertically set ribbon-like handle has oblong profile. Negligibly recessed base is emphasized by slight ring, within which there is embossed symbol resembling the Greek letter Ψ , although it may be trident.

Origin: import.

Analogies: Bruneau 1965, p. 80, 3367 (island of Delos); Clairmont 1975, P. 48. 4 (Salona); Bailey 1975, 335, Q 708, and bibliography cited therein (Italy); Di Filippo Balestrazzi 1988, p. 128, P. 23. 174 (Museum in Aquileia); Masiello 1994, 347, Fig. 293 (Taranto); Colivichi 2002, 260, 261, and bibliography cited therein (Ancona); Conte 2005, p. 325, Fig. 2 (southern Italy).

Dating: final quarter of 2nd cent. - 1st cent. BC

10. Inv. no. Fc 540 (P. 2. 10). Issa, purchased in 1891.

Handle and part of nozzle with end missing. Made in mould.

Dimensions: l. 8.5 cm, w. 6.3 cm, h. 3.5 cm, dia. of discus 3.2 dia. of pouring hole 0.8, dia. of base 4.4 cm.

Fine purified clay, *Munsell* 10 YR 8/3 (grey), with very common, macroscopically visible mica.

crnog, dobrim je dijelom sačuvan i prekriva čitavu površinu svjetiljke.

Opis: Tijelo je okruglo bikoničnog profila. Manji disk je okruglog oblika. U središtu udubljene površine nalazi se otvor za ulje manjih dimenzija i kružnog oblika. Neukrašeni disk okružen je prstenom, a prema nosu i urezanom polukružnom linijom. Rame je šire i ukrašeno duboko urezanim žljebovima koji se radialno šire. Na prijelazu prema nosu, sa svake bočne strane, urezana je kraća okomita linija. Izduženi nos kojem nije sačuvan završetak zaravnjene je gornje površine. Nasuprot nosu, od okomite trakaste ručke sačuvan je samo njezin početak, polukružnog presjeka. Udubljeno dno naglašeno je blagim prstenom, u čijem se središnjem dijelu izdiže još jedan, nešto deblji prsten, unutar kojega je urezano slovo *M*.

Provenijencija: import, najvjerojatnije južna Italija.

Analogije: vidi br. 9

Datacija: zadnja četvrtina 2. st. - 1. st. pr. Kr.

Objavljeno: Bulić 1893, str. 38.

11. Inv. br. Fc 1272 (T. 2, 11). Nepoznato nalazište (Vis?), 1930.

Izrađena u kalupu. Nedostaje ručka i dio nosa sa završetkom. Vanjska površina izlizana.

Dimenzije: sačuvana d. 7,3 cm, š. 6,5 cm, v. 3 cm, pr. diska 4,4, pr. otvora na disku 1,1, pr. dna 3,3 cm.

Fino pročišćena glina, *Munsell 7.5 YR 6/1 (grey)*, s veoma čestim, makroskopski vidljivim, tinjcem, i rijetkim sitnim bijelim primjesama. Tamnosivi premaz, sačuvan u tragovima, izvorno je prekrivao cijelu površinu svjetiljke.

Opis: Okruglo tijelo bikoničnog je profila. Manji disk je okruglog oblika, a u središtu udubljene površine otvor je za ulje. Otvor je manjih dimenzija i kružnog oblika. Neukrašeni disk okružen je dvjema kružnim brazdama, od kojih se vanjska nastavlja prema bočnim stranama nosa. Prema nosu, na zaravnjenoj gornjoj površini, urezana je i polukružna linija. Rame je šire, ukrašeno urezanim žljebovima koji se radialno šire, dok je sa svake strane, prema kljunu, utisnut ukras nekoliko manjih krugova (bobice?). Izduženi nos je nepoznatog završetka. Sa stražnje strane tijela sačuvan je dio korijena okomite trakaste ručke, okruglo-ovalnog presjeka. Udubljeno dno naglašeno je sasvim blagim prstenom, dok je središnji dio dodatno uvučen.

Provenijencija: import.

Analogije: vidi br. 9

Datacija: zadnja četvrtina 2. st. - 1. st. pr. Kr.

Dark-grey glaze, perhaps faded from black, largely preserved and covers lamp's entire surface. Description: Body has round biconical profile. Small discus is round. Small and round pouring hole is in middle of recessed surface. Unadorned discus encircled by ring, and by engraved semi-circular line toward nozzle. Shoulder is wider and adorned with deeply engraved furrows that spread radially. At transition toward nozzle, a short vertical line is engraved on each lateral side. Oblong nozzle on which end has not been preserved has flattened upper surface. Opposite the nozzle, only the beginning of the ribbon-like handle with semi-circular cross-section has been preserved. Recessed base is emphasized by slight ring, with another, somewhat thicker ring rising in its middle, within which letter *M* is engraved. Origin: import, probably from southern Italy.

Analogies: see no. 9

Dating: final quarter of 2nd cent. - 1st cent. BC

Published: Bulić 1893, p. 38.

11. Inv. no. Fc 1272 (P. 2, 11). Find-site unknown (Vis?), 1930.

Made in mould. Handle and part of nozzle with end missing. External surface heavily worn.

Dimensions: preserved l. 7.3 cm, w. 6.5 cm, v. 3 cm, dia. of discus 4.4 cm, dia. of pouring hole 1.1 cm, dia. of base 3.3 cm.

Fine purified clay, *Munsell 7.5 YR 6/1 (grey)*, with very common, macroscopically visible mica and isolated, tiny white temper grains. Dark-grey glaze, preserved in traces, originally covered lamp's entire surface.

Description: Round body has biconical profile. Small discus is round, pouring hole is in middle of recessed surface. Opening is small and round. Unadorned discus is encircled by two circular furrows, of which external one continues toward lateral sides of nozzle. Semi-circular line is engraved on flattened upper surface toward nozzle. Shoulder is wide, adorned with engraved furrows which spread radially, while on each side, toward beak several small circles (berries?) are impressed on each side. End of oblong nozzle is unknown. Part of root of vertical ribbon-like handle with circular-oval cross-section preserved from rear side. Recessed base highlighted by entirely gentle ring, while middle part is additionally drawn inward.

Origin: import.

Analogies: see no. 9

Dating: final quarter of 2nd cent. - 1st cent. BC

12. Inv. br. Fc 1458 (T. 2. 12). Pronađena 1955. godine na Visu, na nekropoli Martvilo. Nedostaje nos i manji dio tijela. Izrađena na lončarskom kolu. Dimenzije: sačuvana d. 9 cm, v. s ručkom 5,8 cm, v. bez ručke 3,2 cm, pr. otvora na disku 2,3 cm, pr. dna 5,4 cm. Fino pročišćena glina, *Munsell grey 76/1 (grey)* s makroskopski vidljivim tinjcem i rijetkim bijelim primjesama. Crni premaz, koji je većinom otpao, izvorno je prekrivao čitavu svjetiljku. Opis: Tijelo je zaobljenog, gotovo blagog biko-ničnog profila. Gornji i donji dio tijela tanjih je stijenki, koje postaju deblje prema bočnim stranama tijela. Disk je zaravnjene površine, s većim središnjim otvorom za ulje. Otvor je kružnog oblika, a obrubljen je dvjema urezanim koncentričnim kružnicama. Rame je zaobljeno, bez ukrasa, i naglo se spušta prema sredini tijela. Izgled i dimenzije nosa nisu poznati. Ručka je vertikalna, prstenasta, izduženo-ovalnog profila. Dno je udubljeno, s unutrašnjim središnjim ispupčenjem, i jasno vidljivim tragovima lončarskog kola. Provenijencija: lokalni proizvod. Analogije: za donekle slični lokalni rad vidi Čargo 2010, str. 214. Datacija: 2. - 1. st. pr. Kr.
12. Inv. no. Fc 1458 (P. 2. 12). Discovered in Vis in 1955, at Martvilo necropolis. Nozzle and smaller part of body missing. Made on pottery wheel. Dimensions: preserved l. 9 cm, h. with handle 5,8 cm, h. without handle 3.2 cm, dia. of pouring hole 2.3 cm, dia. of base 5.4 cm. Fine purified clay, *Munsell grey 76/1 (grey)* with macroscopically visible mica and isolated white temper grains. Black glaze, which has mostly fallen off, originally covered entire oil-lamp. Description: Body is rounded, almost slight bi-conical profile. Upper and lower sections of body have thinner walls, which thicken toward lateral sides of body. Discus has flattened surface, with large central pouring hole. Hole is circular, and bordered by two engraved concentric circles. Shoulder is rounded, unadorned, and sharply descends toward middle of body. Appearance and dimensions of nozzle unknown. Handle is vertical, ring-shaped, with oblong-oval profile. Bottom is recessed, with inside central protrusion, and clearly visible traces of pottery wheel. Origin: local product. Analogies: for somewhat similar local work, see Čargo 2010, p. 214. Dating: 2nd - 1st cent. BC
13. Inv. br. 63476 (T. 2. 13). Pronađena 1955. godine na Visu, na nekropoli Martvilo. Sačuvana u cijelosti. Rukom modelirana. Dimenzije: d. 9,7 cm, š. 6,3 cm, v. s drškom 5,5 cm, v. bez drške 3,7 cm, pr. otvora na disku 1,5 cm. Fino pročišćena siva glina, *Munsell (grey)*, s makroskopski vidljivim tinjcem. Tamnosivi premaz, koji je uglavnom dobro sačuvan, mjestimično je otpao ili se izlizio. Opis: Svjetiljka je kruškolikog oblika, a okružuje ju visoko izdignuti ovratnik. Disk je zaravnjene površine, spojen s nosom u jednu cjelinu. Središnji otvor za ulje je nepravilnog kružnog oblika, na koji se nadovezuje okomita trakasta ručka, izduženo-plosnatog profila. Između tijela i ovratnika blagi je kanal, na čijoj je sredini, sa svake strane, po jedan otvor izduženog oblika. Završetak nosa je kvadratno oblikovan, a ovalno-kružni otvor za fitilj obrubljen je blago uzdignutim rubom. Dno je ravno. Provenijencija: lokalni rad, Isa. Analogije: ne nalazim izravne analogije. Datacija: 2. - 1. st. pr. Kr.
13. Inv. no. 63476 (P. 2. 13). Found in Vis in 1955, at Martvilo necropolis. Entirely preserved. Hand modelled. Dimensions: l. 9.7 cm, w. 6.3 cm, h. with handle 5,5 cm, h. without handle 3.7 cm, dia. of pouring hole 1.5 cm. Fine purified grey clay, *Munsell (grey)*, with macroscopically visible mica. Dark-grey glaze, mostly well preserved, has partially fallen or worn off. Description: Oil-lamp is pear-shaped, and encircled by high raised collar. Discus has flattened surface, connected with nozzle in single piece. Central pouring hole has irregular circular shape, to which vertical ribbon-shaped handle with oblong-lopsided profile is connected. Slight channel between body and collar, with one oblong opening on each side in middle. End of nozzle is quadratic, and oval-circular opening for wick is bordered by slightly elevated rim. Bottom is straight. Origin: local product, Issa. Analogies: I found no direct analogies. Dating: 2nd - 1st cent. BC

14. Inv. br. 63480 (T. 2. 14). Pronađena 1955. godine na Visu, na nekropoli Martvilo.
 Nedostaje vrh nosa i polovica ručke. Izrađena na lončarskom kolu, čiji se tragovi uočavaju na dnu svjetiljke.
 Dimenzije: d. 11,6 cm, v. 5,6 cm, pr. diska 3,9 cm, pr. otvora na disku 2,3 cm, pr. dna 5, 6 cm.
 Fino pročišćena glina, *Munsell grey 1, 6/1 (grey)*, bez makroskopski vidljivih primjesa. Tamnosivi mat premaz, koji je odlično sačuvan, prekriva čitavu površinu lucerne.
 Opis: Tijelo svjetiljke zaobljenog je profila, neznatno naglašenije u donjem dijelu. Disk je obrubljen urezanom kružnicom, dok je središnji, nešto širi, otvor za ulje uzdignuta ruba. Šire, zaobljeno rame, nije ukrašeno. Nos je izdužen, završetak nije sačuvan. Okomita trakasta ručka postavljena na ramenima nasuprot nosu je izduženo-polukružnog profila. Lucerna stoji na punom dnu, kružnog oblika, na kojemu se jasno zamjećuju tragovi lončarskog kola.
 Provenijencija: lokalni rad?
 Analogije: Cocchiaro, Andreassi 1988, 88; Eiring 2000, T. 30. 3, 4. Za svjetiljke sličnog profila iz južne Italije vidi Masiello 1992, str. 70, T. XXXVII.
 Datacija: kraj 3. - 2 st. pr. Kr.

14. Inv. no. 63480 (P. 2. 14). Found in Vis in 1955, at Martvilo necropolis.
 Tip of nozzle and half of handle missing. Made on pottery wheel, traces of which visible on lamp's bottom.
 Dimensions: l. 11.6 cm, h. 5.6 cm, dia. of discus 3.9 cm, dia. of pouring hole 2.3 cm, dia. of base 5.6 cm.
 Fine purified clay, *Munsell grey 1, 6/1 (grey)*, with no macroscopically visible temper grains. Dark-grey matte glaze, wonderfully preserved, covers lamp's entire surface.
 Description: Body of lamp has rounded profile, negligibly highlighted at lower section. Discus bordered by engraved circle, while central, somewhat wider pouring hole has raised rim. Wider, rounded shoulder is not adorned. Nozzle is oblong, tip has not been preserved. Vertical ribbon-like handle set on shoulders opposite the nozzle has oblong-semi-circular profile. Lamp stands on full circular base, on which traces of pottery wheel are visible.
 Origin: local product?
 Analogies: Cocchiaro, Andreassi 1988, 88; Eiring 2000, P. 30. 3, 4. For lamps with similar profile from southern Italy, see Masiello 1992, p. 70, P. XXXVII.
 Dating: 3rd - 2nd cent. BC

KRATICE / ABBREVIATIONS

Bull. Dalm. – *Bullettino di archeologia e storia Dalmata*
StAnt – *Studi di Antichità*
VAHD – *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*
VAPD – *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*
VAMZ – *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Bailey 1975 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum I Greek, Hellenistic, and Early Roman Pottery Lamps*, London 1975.
- Bailey 1985 D. M. Bailey, *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) v. III, part 2: The Lamps*, Tripoli 1985.
- Bechtold 1999 B. Bechtold, *La necropoli di Lilybaeum*, Palermo 1999.
- Bonačić Mandinić, Visonà 2002 M. Bonačić Mandinić, P. Visonà, *Monetary circulation on the island of Vis (Issa), c. 350 B. C. – A. D. 600, Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 24. do 26. rujna 1998. godine u Splitu, Split 2002, 319-374.
- Bonačić Mandinić 2014 M. Bonačić Mandinić, *Nalazi novca s nekropole Vlaška njiva u Visu*, VAHD 107, Split 2014, 201-240.
- Broneer 1930 O. Broneer, *Teracotta Lamps*, Corinth IV, 2, Cambridge Mass. 1930.
- Broneer 1947 O. Broneer, *Investigations at Corinth 1946-1947*, Hesperia 16, br. 4, 1947, 233-247.
- Bruneau 1965 P. Bruneau, *Exploration archéologique de Délos, Les Lampes*, Paris, 1965.
- Bulić 1886 F. Bulić, *Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nel I.R. Museo di Spalato*, Bull. Dalm. IX, Split 1886, 21-24; 44-46; 56-57; 67-69.
- Bulić 1893 F. Bulić, *Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nel I.R. Museo di Spalato nell'anno 1892*, Bull. Dalm. XVI, Split 1893, 38-39, 53-54.
- Cambi 1987 N. Cambi, *Prilozi poznavanju antičke medicine u Dalamciji*, Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae, vol. 27, fasc. 1-2, Beograd 1987, 5-21.
- Cambi, Kirigin, Marin 1981 N. Cambi, E. Marin, B. Kirigin, *Zaštitna arheološka istraživanja helenističke nekropole Isse (1976. i 1979.) - preliminarni izvještaj*, VAHD 75, Split 1981, 63-83.
- Clairmont 1975 C. W. Clairmont, *Excavations at Salona, Yugoslavia (1969-1972)*, New Jersey 1975 [1976].
- Cocchiaro, Andreassi 1988 A. Cocchiaro, G. Andreassi, *La necropoli di via Cappuccini a Brindisi*, Fasano - Schena 1988.
- Colivicchi 2002 F. Colivicchi, *La necropoli di Ancona (IV - I. sec. a. C)*, Napoli 2002.
- Conte 2005 R. Conte, *Su alcune lucerne rinvenute a Siponto e Vieste*, in: *Lychnological Acts 1, Actes du 1er Congrès international d'études sur le luminaire antique (Lyon-Gènevè 29. IX. – 4. X. 2003)* L. Chrzanovski (ed.), Montagnac 2005, 53-60.
- Čargo 2002 B. Čargo, *Arheološka djelatnost na otoku Visu i njegovu arhipelagu od 1992. do 2003. g.*, VAHD 95, Split 2002, 399-469.
- Čargo 2007 B. Čargo, *Grčko-helenistička keramika u Arheološkom muzeju u Splitu*, katalog izložbe, Split 2007.
- Čargo 2008 B. Čargo, *Isejska arhitektura uz helenističke zidine*, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb 2008, 449-451.
- Čargo 2010 B. Čargo, *Martvilo, istraživanja jugozapadne isejske nekropole do 1970*, Split, 2010.
- Čargo, Miše 2010 B. Čargo, M. Miše, *Lončarska proizvodnja u Isi*, VAPD 103, Split 2010, 7-40.
- Daszewski 1987 W. Daszewski, *Les Lampes Égyptiennes, d'Époque Hellenistique*, in: *Les Lampes de Terre Cuite, en Méditerranée*, T. Oziol (ed.), Paris 1987, 51-59.

- Delli Ponti 1996 G. Delli Ponti, *Vaste-Poggiardo(le). La necropoli di Fondo Aia*, StAnt 9, Lecce 1996, 99-214.
- Di Filippo Balestrazzi 1988 E. Di Filippo Balestrazzi, *Lucerne del Museo di Aquileia*, Aquileia 1988.
- Drougou 2012 S. Drougou, *Clay lamps in ancient Macedonia*, in: *Topics on Hellenistic pottery in ancient Macedonia*, S. Drougou i I. Touratsoglou (eds.), Athens, 2012, 88-105.
- Dyczek 2004 P. Dyczek, *Rhison 2001-2003, Preliminary report on the excavation of the center for archaeological research - Novae*, Warsaw university, Archaeologia LV, Warszawa 2004, 101-118.
- Eiring 2000 J. Eiring, *Hellenistic pottery from Pyrgos at Myrtos*, in: *Ε'Επιστημονική Συνάντηση για την ελληνιστική κεραμική. Χρονολογικά προβλήματα – κλειστά σύνολα – εργαστήρια*, Athens 2000, 53-60.
- Ekengren 2013 F. Ekengren, *Contextualizing grave goods. Theoretical Perspectives and Methodological Implications*, in: *The Archeology of Death and Burial*, S. Tarlow i L. Nilsson Stutz (eds.), Oxford 2013, 173-192.
- Erdmann 1977 E. Erdman, *Nordost tor und Persische Belagerungsrampe in Alt-Paphos*, I. Waffen und Kleinfunde, Ausgrabungen in Alt-Paphos auf Cypern, Konstanz 1977.
- Fitch, Goldman 1994 C. R. Fitch, N. W. Goldman, *Cosa: the Lamps*, Michigan 1994.
- Fossey, Zoitopoulou 1987 J. M. Fossey, E. P. Zoitopoulou, *Vers une typologie de lampes égyptiennes de l'époque hellénistique*, in: *Suneisphorá McGill, 1. Papers in memory of C. D. Gordon*, J. M. Fossey (ed.), Amsterdam 1987, 117-124.
- Gabričević 1955 B. Gabričević, *Bilješke uz arheološke nalaze s Visa*, Mogućnosti 7, Split 1955, 558-560.
- Gabričević 1968 B. Gabričević, *Antički spomenici otoka Visa*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 17, Split 1968, 5-60.
- Gamberini 2005 A. Gamberini, *La necropoli meridionale: H. Osservazioni preliminari sui corredi*, in: *Phoinike III, Rapporto preliminare sulle campagne di scavi e ricerca 2002-2003*, S. De Maria i S. Gjongecaj (eds.), Bologna 2005.
- Giannotta 1995 M. T. Giannotta, *Rinvenimenti tombali da Rocavecchia (1934) al Museo Nazionale di Taranto*, StAnt 8,2, 1995, 39-74.
- Giannotta 1996 M. T. Giannotta, *Rinvenimenti tombali da Rocavecchia (1934) al Museo provinciale di Lecce: materiali di corredo e produzioni*, StAnt 9, Lecce 1995, 37-98.
- Giuliani 2005 A. Giuliani, *Innovationen im Beleuchtungswesen in Kleinasien*, Forum Archaeologiae 35/VI/2005 (<http://farch.net>).
- Gulandi Genito 1977 M. C. Gualandi Genito, *Lucerne fittili delle collezioni del Museo civico archeologico di Bologna*, Bologna 1977.
- Hayes 1980 J. Hayes, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum 1: Greek and Roman Clay Lamps*, Toronto 1980.
- Howland 1958 R. H. Howland, *Greek Lamps and their Survivals*, The Athenian Agora IV, New Jersey 1958.
- Lion Cean, Hoff 1986 C. Lion Cean, V. Hoff, *Catalogue des lampes en terre cuite grecques et chrétiennes*, Paris 1986.
- Jeličić Radonić 1995 J. Jeličić Radonić, *Pharos - antički grad*, in: *Pharos antički stari grad* (katalog izložbe), J. Jeličić Radonić & B. Rauter Plančić (eds.), Zagreb 1995, 96-115.
- Katić 2009 M. Katić, *Urbanistički i kulturni profil Isse*, neobjavljena doktorska disertacija, Zadar 2009.
- Kirigin 1985 B. Kirigin, *Zapažanja o helenističkoj nekropoli Isse*, Materijali XX, Beograd 1985, 91-110.
- Kirigin 1986 B. Kirigin, *Issa, Otok Vis v helenizmu*, katalog izložbe, Ljubljana 1986.
- Kirigin 1999 B. Kirigin, *Arheologija otoka Visa, Biševa, Sveca i Palagruže*, VAHD 90-91, Split 1999, 405-458.
- Kirigin 2004 B. Kirigin, *Faros, parska naseobina. Prilog proučavanju grčke civilizacije u Dalmaciji*, VAHD 96, Split 2004, 9-301.
- Kirigin 2008 B. Kirigin, *Grčko-helenistička zbirka u stalnom postavu Arheološkog muzeja u Splitu*, Split 2008.

- Kirigin et al. 2006 B. Kirigin, N. Vujnović, J. Burmaz, S. Čače, V. Gaffney, T. Podobnikar, *The Adriatic Island Project Volume 3: The Archaeological Heritage of the island of Vis and Šolta and the Smaller Islands*, BAR IS1492, Oxford 2006.
- Lisičar 1950 P. Lisičar, *O prehistorijskim i grčkim vazama nadjenim u Dalmaciji*, VAHD 52, Split, 1950, 35-49.
- Marin, Mardešić 2000 E. Marin, J. Mardešić, *Revizijsko istraživanje groblja i starokršćanskog sklopa Manastirine. Otkriće predrimskog sjedišta*, Salona III, Manastirine, Établissement préromain nécropole et basilique paléochrétienne a Sâlone, Roma 2000, 87-182.
- Marczoh, Schäfer 1990 L. Marczoh, S. Mazczoh & Schäfer, *Archäologische Reihe Lampen der Antikensammlung*, Katalog S. Schäfer, L. Marczoh, Frankfurt 1990.
- Masiello 1992 L. Masiello, *Lucerne di età ellenistica in Italia meridionale*, Taras XII, 1, Taranto 1992, 57-115.
- Masiello 1994 L. Masiello, *La necropoli ellenistica: le lucerne*, in: *Catalogo del Museo Nazionale Archeologico di Taranto III, 1. Taranto la necropoli: aspetti e problemi della documentazione archeologica tra VII e I sec a.c.*, E. Lippolis (ed.), Taranto 1994, 337-353.
- Masiello 2007 L. Masiello, *Lucerne*, in: *Catalogo del museo nazionale archeologico di Taranto II, 2 Rutigliano I, Le necropoli di contrada Purgatorio scavo 1978*, De Juliis (ed.) Taranto 2007, 557-560.
- Migotti 1989 B. Migotti, *Grčko-helenistička keramika iz Starog Grada na Hvaru (2)*, VAMZ 22, Zagreb 1989, 19-34.
- Miltner 1937 F. Miltner, *Das Coementerium der Sieben Schläfer*, Forschungen in Ephesos 4,2, Wien 1937.
- Miše 2005 M. Miše, *Grčka i helenistička keramika iz Farosa u Arheološkom muzeju u Splitu (stari fond)*, VAPD 98, Split 2005, 25-48.
- Mlynarczyk 1997 J. Mlynarczyk, *Alexandrian and Alexandria – Influenced Mould – Made Lamps of the Hellenistic Period*, BAR IS 677, Oxford 1997.
- Nikolanci 1969. M. Nikolanci, *Helenistička nekropola Isse*, VAHD 63-64, Split 1969, 57-87.
- Palmentola 2007 P. Palmentola, *Ceramica a vernice rossa e bruna in: Catalogo del Museo nazionale archeologico di Taranto II, 2. Rutigliano I. La necropoli di contrada Purgatorio scavo 1978*, E. M. De Juliis (ed.), Taranto 2007, 525-526.
- Palmer 1964 H. Palmer, *Part IV, The Classical and Roman Periods*, in: *Corinth XIII, The North Cemetery*, C. W. Blegen, H. Palmer, R. S Young (eds.), Princeton 1964, 65-313.
- Riccardi 1998 A. Riccardi, *Notiziario delle attività di tutela Gennaio-Dicembre 1997*, Taras XVIII, 1, Taranto 1998, 47-48.
- Richter 1951 G. M. A. Richter, *Accidental and Intentional Red Glaze on Athenian Vases*, The Annual of the British School in Athens 46, Papers Presented to Professor Alan Wace to Commemorate Fifty Years of Work in Archaeology, Cambridge 1951, 143-150.
- Rotroff 1997 S. Rotroff, *Hellenistic pottery, Athenian and imported wheelmade table ware and related material*, The Athenian Agora vol. XXIX, New Jersey 1997.
- Schäffer 1968 J. Schäffer, *Hellenistische Keramik aus Pergamon*, Berlin 1968.
- Sparkes et al. 1970 A. Sparkes, L. Talcott, G. M. A. Richter, *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th centuries B.C.*, The Athenian Agora vol. XII, New Jersey, 1970.
- Šešelj 2009 L. Šešelj, *Promunturium Diomedes: Svetište na rtu Ploča i jadranska pomorska trgovina u helenističkom razdoblju*, doktorska disertacija, Zadar 2009.
- Šuta 2012 I. Šuta, *Topografija kasnorepublikanske Salone u kontekstu novih nalaza iz Bencunuša*, Tusculum 5, Solin 2012, 7-19.
- Vegas 1999 M. Vegas, *Phöniko-punische Keramik aus Karthago*, in: *Karthago III, Die Deutschen Ausgrabungen in Karthago*, F. Rakob (ed.), Mainz 1999, 93-220.
- Vikić Belančić 1972-1973 B. Vikić Belančić, *Antičke svjetiljke u Arheološkom muzeju u Zagrebu*, VAMZ VI/VII, Zagreb 1972-1973, 97-182.
- Walters 1914 H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, London 1914.

Yntema 1990

D. Yntema, *A specific group of black-gloss ware excavated at Valesio: The HRF group and its connections*, StAnt 6, Lecce 1990, 167-186.

Yntema 2005

D. Yntema, *Conspectus forumarum of Apulian Grey Gloss Ware (ceramica a pasta grigia)*, Amsterdam 2005.

Zaccaria Ruggiu 1980

A. Zaccaria Ruggiu, *Le lucerne fittili del Museo civico di Treviso*, Roma 1980.